

CARTULARI de la Catalunya Comtal

PORTAVEU DE
L'INSTITUT D'ESTUDIS HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

BARCELONA, desembre de 2025 - NÚMERO 53

MARE DE DÉU DE NÚRIA

SÍMBOL DE LA VALL DE NÚRIA

AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX ALS CENTRES OFICIALS I CULTURALS DEL NOSTRE PAÍS I A L'ESTRANGER

RELACIÓ DELS CASALS CATALANS QUE REBEN EL CARTULARI DE L'INSTITUT

ESPANYA:

- Associació Espai Catalunya Topalekua- Sant Sebastià - Donostia.
- Cercle Català d'Araba. - Gazteiz-Vitoria.
- Cercle Català de Madrid - Madrid.
- Casa Catalana de Saragossa - Saragossa.
- Casa de Catalunya de Sevilla - Sevilla.
- Casal Català de Tenerife - Adeje (Tenerife).
- Fundació Carles Salvador - Benassal - Castelló

EUROPA:

ALEMANYA:

- Centre Català de Munic.- München.
- Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau".

AUSTRIA:

- Casal Català de Viena - Viena.

BELGICA:

- Casal Català de Brussel·les - Etteerbeek - Tevueren.
- Casa de la República. - Waterloo.

FRANÇA:

- Cercle Català de Marsella - Marseille.
- Casal Català de Tolosa de Llenguadoc - Toulouse.
- Casal de Catalunya de París - París.
- Centre Cultural Català de Perpinyà - Casal Jaume I - Perpinyà.
- Casal Català de Grenoble - Grenoble.
- Centre Català d'Occitània - Samazan.
- Casal Català de Nantes "Tirant lo Blanc" - Nantes.

ITÀLIA:

- Associació Catalans a Roma - Roma.

LUXEMBURG:

- Centre Català de Luxemburg - Luxemburg.

SUÈCIA:

- Les Quatre Barres d'Estocolm - Stockhom.

SUÏSSA:

- Centre Català de Lausana - Lausanne.
- Casal Català de Zurich - Zurich.
- Centre Català de Basilea - Birsfelden.

RESTO DEL MÓN:

ARGENTINA:

- Associació Catalana de Socors Mutus "Montepio de Montserrat" - Buenos Aires.
- Casal Català de Bahía Blanca - Bahía Blanca.
- Casal de Catalunya de Buenos Aires - Buenos Aires.
- Les Quatre Barres Castelar - Castelar - Buenos Aires.
- Centre Català de Mendoza - Mendoza.
- Centre Català de Rosario - Rosario.
- Centre Català de Venado Tuerto - Venado Tuerto, Santa Fe.
- Casal Català de Mar del Plata.
- Casal de Catalunya de Santa Fe.
- Casal Català de Córdoba - Córdoba.
- Casal dels Països Catalans de la Plata - La Plata.
- Casal de Catalunya de Paraná - Paraná, Entre Ríos.
- Centre Català de Capitán Sarmiento - Capitán Sarmiento.

BRASIL:

- Associação Cultural Catalonia - São Paulo-SP.

CANADÀ:

- Casal Català de Vancouver - Burnaby, BC
- Casal dels Països Catalans de Toronto - Toronto, ON

COLÒMBIA:

- Comunitat Catalana de Colòmbia - Santa Fe de Bogotà, DC.

COSTA RICA:

- Casal Català de Costa Rica - San José.

CUBA:

- Societat de Beneficència de Naturals i Descendents de Catalunya - La Habana.

EL SALVADOR:

- Casal Català d'El Salvador - El Salvador.

EQUADOR:

- Casal Català de Quito - Quito
- Casal Català de Guayaquil
- Casal Català "Jorge Butinà" - Cuenca.

JAPÓ:

- Centre Català de Kansai - Osaka.
- Casal Català Tokyo - Tòquio

MÈXIC:

- Orfeó Català de Mèxic, A.C. México D.F.
- Casal Català de la Península del Yucatán - Mèrida, YU.

PARAGUAI:

- Centre Català d'Asunción - Asunción.

URUGUAI:

- Casal Català de Montevideo - Montevideo.

VENEÇUELA:

- Centre Català de Caracas - Caracas.

XILE:

- Centre Català de Santiago de Xile - Santiago de Xile.

Aquest CARTULARI és el portaveu de l'Institut, de publicació semestral. És una entitat convenientment legalitzada i domiciliada al Cap i Casal de Catalunya, i que té per finalitat aplegar als afeccionats a la història medieval de Catalunya i altres activitats del nostre País.

Jaume Bertomeu
Editor

Lluïsa Goberna
Directora

Carles Aparicio
Consell de Redacció

Manel Esteban
Coordinador de
visites culturals

**Redactors i
Col·laboradors:**

Joan Andrés
Carles Aparicio
Elvira Bertomeu
Joan Bosch
Bartomeu Bioque
Armand Esteso
Toni Font
Maribel Gallèn
Bruno García
Àngel Gordon
Glòria Jara
Jaume Martell
Eliseu Massana
Eric Mir
Robert Porta
Manel Punsola
Lluís Roldán
Manel Tosca

Maquetació i Disseny
Lluïsa Goberna

Corrector:
Joan Anton Font

Webmaster:
David Ballesteros

**Redacció i
Administració:**

Casanova, 43,
Esc. Dret. Entl. 3r.
08011 BARCELONA
Tel. 667 760 309

E-mail:
institut@cartulari.cat
estament@cartulari.cat
www.cartulari.cat

Capçalera:
Copy-Art-Institut.

Impressió:
Copluz

Dipòsit Legal:
B-51863-01

Els articles signats són de la sola responsabilitat de l'autor i l'equip del Cartulari no necessàriament ha d'estar d'acord amb el contingut dels mateixos.

EDITORIAL

Recordant...tot pensant, em van vindre al cap els primers editorials. Al principi de l'edició d'aquests Cartularis els nostres editorials reflectien sempre el contingut de la revista, de les activitats que s'havien realitzat i dels articles que estaven editats dins dels diferents números. Els que han seguit la trajectòria de la revista ho saben prou bé. Però després, més endavant, va haver-hi un canvi, ja que els canvis quasi sempre acostumen a la llarga a ser positius. He dit quasi, perquè no sempre és així; el canvi de la República per una Dictadura, per exemple, no va ser precisament un bon canvi, més aviat tot el contrari. Va deixar un país ple d'injustícies, de censura i molt endarrerit en comparació a altres països d'Europa. Malauradament encara arrosseguem aquesta rêmora del passat.

Amb aquest canvi a la revista vam començar a parlar dels esdeveniments que envoltaven la nostra societat. La nostra associació normalment no parla de temes socials actuals ni polítics, se centra quasi sempre en el tema medieval, tal com resa el nom de l'entitat. Però creiem que amb els diferents successos que últimament ha viscut el món, encara que quedin lluny, amb la globalització actual, qualsevol conflicte ens afecta en més o menys mesura.

Per tot el que hem dit, preferentment a Catalunya, ens és força difícil estar al marge de tants esdeveniments, que podríem considerar com no gaire positius, per dir-ho d'una manera simple.

L'opinió personal o en articles, avui en dia, és un fet que acostuma a passar molt sovint, ja que en altres èpoques no es podia parlar obertament de certs temes, i creiem que dins del nostre context de revista en català i en pro de les llibertats de Catalunya, tenim el deure i l'obligació de fer palès que en aquest país ens manquen molts drets que fa cents d'anys que ens van arrabassar i molts d'ells encara no ens els han tornat.

Encara segueix la lluita per temes tan importants com l'educació en català, la llengua en general, la falta de drets fonamentals per culpa d'unes lleis totalment absolutistes i tantes i tantes que ens manquen per impedir que Catalunya deixi de ser el que en la seva essència és, una nació amb ple dret.

Lluïsa Goberna

SUMARI

Portada. Vitrell de la Mare de Déu de Núria.
Cambril de l'església de la Vall de Núria **Pàg. 1**

Casals Catalans. D'arreu del món **Pàg. 2**

Editorial. Redacció i administració **Pàg. 3**

Ressenya d'activitats **Pàg. 5**

Aigües Mortes i els seus entorns **Pàg. 12**

Museu Núria Pla, un viatge al passat **Pàg. 38**

Poema. L'escut de Catalunya **Pàg. 51**

Sopar d'Estiu

Presentació Cartulari 52 **Pàg. 88**

La Santa Inquisició II: l'anàlisi **Pàg. 6**

La Inquisició espanyola és, sens dubte, el tema de la història d'Espanya que més pàgines ha generat entre historiadors, literats i assagistes, tots obsessionats...

Receptes medievals peculiars **Pàg. 32**

A partir del segle XII i fins al segle XVI es va posar de moda als regnes cristians un macabre ingredient per als compostos medicinals: la MUMIA. Aquest ...

La Sibil·la, en la tradició catòlica **Pàg. 48**

La sibil·la (en grec antic Σίβυλλα) és un personatge de la mitologia grega i romana. La paraula va ser usada per primera vegada per Heràclit (Efes, 544 aC...

Parcs i Jardins

Per gaudir de la nostra ciutat **Pàg. 52**

La natura ens dona vida (oxigen), ens relaxa, ens connecta amb la bellesa i amb els nostres sentits (la vista, l'oïda, l'olfacte...); una connexió, en molts moments...

Creu de Terme de Santa Anna **Pàg. 60**

Les creus de terme són uns monuments, amb forma de creu, que durant l'edat medieval es col·locaven a la vora dels camins, al límit del terme municipal ...

Vall de Núria

Crònica d'una petita aventura **Pàg. 64**

El Santuari-Basílica de la Mare de Déu de Núria destaca per ser un dels santuaris marians més elevats del món, ja que està situat a gairebé 2.000 metres. No hi ha dades exactes de la seva fundació, però per documentació trobada se sap que el...

Desperta Ferro! Pàg. 76

Crit de guerra dels almogàvers en esmol·lar l'arma de ferro abans del combat. Els adversaris en veure saltar les guspies, ja de lluny, s'acollonien.

Sopes i Ranxos de les comarques gironines **Pàg. 82**

El Carnaval és una de les festes que està vinculada amb el calendari lunar. Hi ha teories que defensen que l'origen de la paraula Carnaval prové de l'època romana.

RESSENYA D'ACTIVITATS

10, 11 i 12 de maig de 2025

Sortida cultural a **Aigües Mortes** (França). Hospedatge a l'**Hotel Ibis Alès Centre** de Alès.

21 de juny de 2025

Visita cultural a la **Casa Museu Nuria Pla-Fundació Ramon Pla** a Barcelona i posterior dinar al **Restaurant Galaica** de Barcelona.

27 de juny de 2025

Es va celebrar el **Sopar d'Estiu** i presentació del **CARTULARI** número 52 . l'esdeveniment va tenir lloc al **Restaurant Asador del Mar** de Barcelona.

4 i 5 d'octubre de 2025

Sortida cultural a la **Vall de Núria**. Hospedatge a l'**Hotel Vall de Núria**. Dinar a l'**Hotel Sant Antoni** de Ribes de Freser.

15 de novembre de 2025

Sortida cultural a Reus. Visita guiada per la **Ruta Modernista de Reus** i posterior visita a la **Casa Navàs**. Dinar en el **Restaurant El Museu del Vermut** a la mateixa població.

El reportatge de la sortida a Reus sortirà editada en el proper Cartulari número 54.

Tot l'equip del **CARTULARI** us desitgem unes
BONES FESTES NADALENQUES
I un excel·lent **ANY 2026!**

**Feu una Subscripció a la revista Cartulari i per només
rebéreu els dos exemplars que s'editen semestralment**

**15€
l'any**

**Si esteu interessats a posar publicitat a la nostra revista, truqueu al telèfon que
surt més baix i us informarem en tot el que necessiteu.**

Si truqueu i dieu que heu vist aquesta informació, tindreu un preu especial

Tant per la subscripció com per la publicitat el telèfon i e-mail de contacte:
667 760 309 - institut@cartulari.cat

LA SANTA INQUISICIÓ II

Carles Aparicio
Comanador de la Domus
Templi Barcinonensis

L'ANÀLISI

Al mes de juny del 2020, al nostre núm. 42 (pàg. 8 al 13), ja vàrem publicar un interessant article sobre la Santa Inquisició, centrat principalment a Catalunya.

La Inquisició espanyola és, sens dubte, el tema de la història d'Espanya que més pàgines ha generat entre historiadors, literats i assagistes, tots obsessiats per explicar com aquest tribunal, creat a finals del segle XV, s'ha pogut mantenir fins ben entrat el segle XIX.

Poc justifica considerar el tribunal purament com un instrument de la intolerància fanàtica, i per tant, hem d'estudiar la Inquisició no com un simple capítol de la història de la intolerància, sinó com una fase del desenvolupament social i religiós a Espanya. La intolerància de la Inquisició espanyola té un significat només si se la relaciona amb factors històrics molt més amplis i complexos, dels quals no sempre va ser més destacada o important la solució del problema religiós.

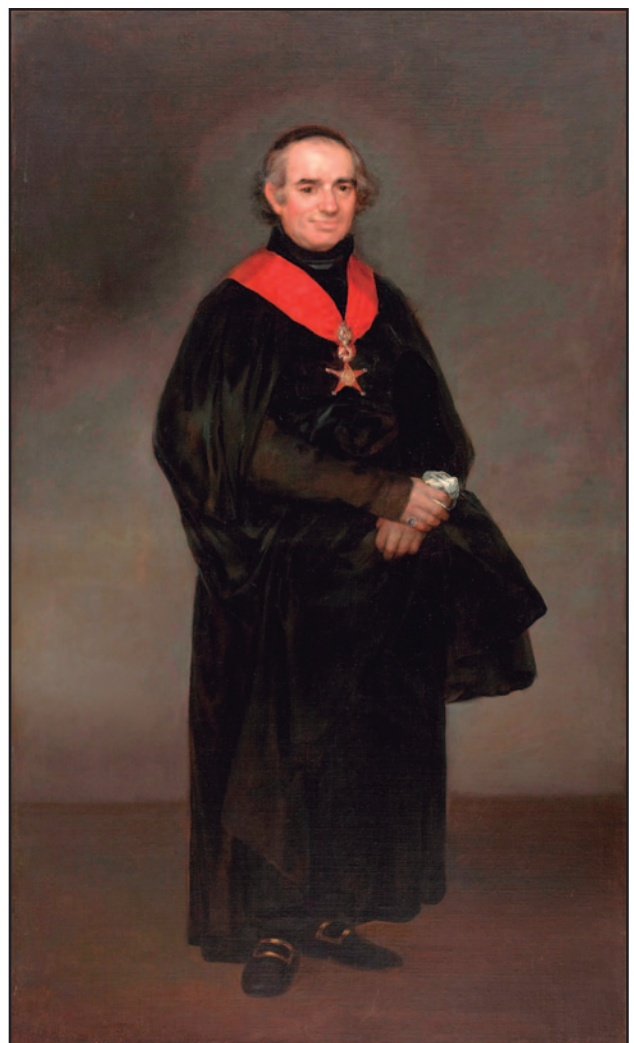
El procés que va encendre els ànims i va encoratjar la idea de la necessitat d'una Inquisició es va iniciar a finals del segle XIV, quan molts calls espanyols, a ciutats com Toledo, Sevilla, Ècija, Còrdova o Barcelona, van ser assaltats violentament per grups desesperats de cristians vells.

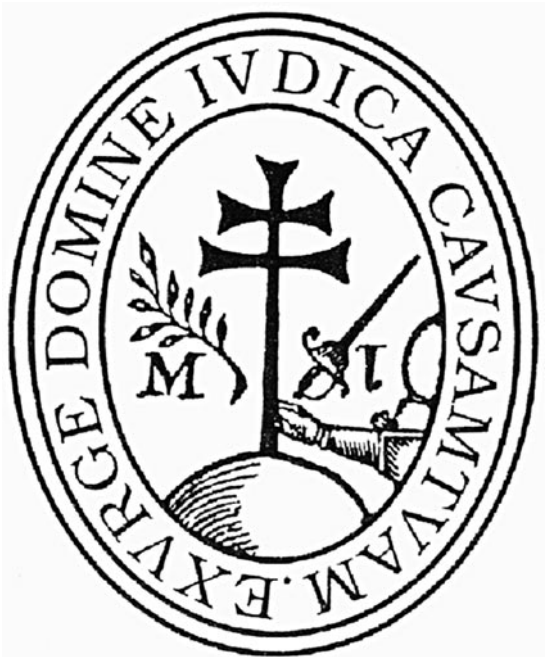
El Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició, comunament conegut com a Inquisició espanyola, va ser una institució fundada el 1478 pels Reis Catòlics. El 1480 dos frares van arribar a Sevilla amb la missió d'investigar els conversos que practicaven el judaisme en secret. Va ser el primer tribunal del Sant Ofici.

Als segles XV i XVI la immensa majoria del poble espanyol, amb els seus reis, magistrats i bisbes al capdavant, van donar suport decididament al procedir de la Inquisició. Aquest és un fet que cap historiador de prestigi s'ha atrevit a negar.

La discussió sobre la valoració de la Inquisició la va obrir al terreny historiogràfic l'obra de l'historiador i sacerdot Juan Antonio Llorente (*Rincón de Soto, 30/3/1756 - †Madrid, 5/2/1823) "*Historia crítica de la Inquisición en España*"; publicada per primera vegada a París el 1817, i en castellà a Madrid el 1822.

Juan Antonio Llorente pintat per Francisco de Goya (1810)

Segell del Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició

Aviat va ser traduïda a altres llengües (italià, anglès, holandès i alemany), i constitueix l'alegat crític més raonat de la historiografia liberal sobre la Inquisició.

Al front oposat, destacats espanyols com José Bernabé Cabeza de Luna, José de San Bartolomé Llaneces (*Madrid, 10/9/1864 - †Madrid, 11/12/1919), José Clemente Carnicero i Blanco, historiadors tots ells en connexió amb el pensament catòlic conservador europeu representat pel **comte Joseph de Maistre** (*Chambéry, 1/4/1753 - †Torí, 26/2/1821), que va publicar a París, en la seva "*Lettres à un gentilhomme russe sur l'Inquisition espagnole*" sobre la Inquisició espanyola. De Maistre sostenia que aquesta era necessària per aconseguir l'homogeneïtat social i la Seguretat de l'Estat i que el Sant Ofici havia evitat les guerres de religió a Espanya.

Els protestants van descriure la lluita dels hereges, com un combat per la llibertat i contra una fe catòlica tirànica, que no sols extingia la llibertat religiosa, sinó la llibertat civil.

En aquesta línia, l'historiador i hispanista protestant nord-americà William Hickling Prescott (*Salem, Massachusetts, 4/5/1796 - †Boston, 29/1/1859), va escriure el 1837, al començament d'un capítol dedicat a la Inquisició del llibre "*History of the Reign of Ferdinand and Isabella*": *«Donat l'estat liberal present del coneixement, mirem amb disgust les pretensions de qualsevol ésser humà, per alt que estigui situat, d'envair els drets sagrats de la consciència, que tot home posseeix de manera inalienable.»*

Amb el transcurs del temps els protestants van

Joseph-de-Maistre

William Hickling Prescott

Galileo Galilei, davant de la Inquisició. Obra de Cristiano Banti (1857)

començar a desvirtuar el relat sobre la Inquisició amb falsos detalls i creant la llegenda negra de la Inquisició, com els del reverend Ingram Cobbin (*Londres, 1777 - †Londres, 1851), que va incloure en una edició decimonònica del llibre *"Book of Martyrs"* del **martirologista John Foxe** (*Boston, Regne Unit, 1516 - †Anglaterra, Regne Unit, 18/4/1587), tacant el seu original estil narratiu.

Retrat de John Foxe

Pels espanyols, tan grotesques tergiversacions només van demostrar que el món exterior estava interessat, contra tot fet provat, a preservar la llegenda negra d'una Espanya obscurantista, cruel i fanàtica.

A la dècada de 1840 ja es va obrir als investigadors els arxius espanyols amb la qual cosa, en bona part, es va intentar dissoldre tota la mitologia que el Sant

Ofici havia generat. I cal recalcar que la Inquisició, per ella mateixa, no va ser causa de la decadència de Catalunya, que ja havia començat; la Inquisició simplement la va accelerar.

Benjamín Warron Wiffen (*Woburn, Bedfordshire, 28/10/1794 - †Mount Pleasant, 18/3/1867) i Luis Usoz del Río (*Chuquisaca, província de Charcas, virregnat del Perú, 13/11/1805 - †Madrid, 17 (9/1865) van escometre conjuntament entre 1837 i 1865 la publicació d'una Biblioteca de reformistes antics espanyols, que va suposar la disponibilitat de textos bàsics dels protestants espanyols.

Aquesta obra, que va continuar únicament Wiffen, va quedar com a testimoni de la voluntat d'acostar-se a la Inquisició a través de l'estudi rigorós de les fonts.

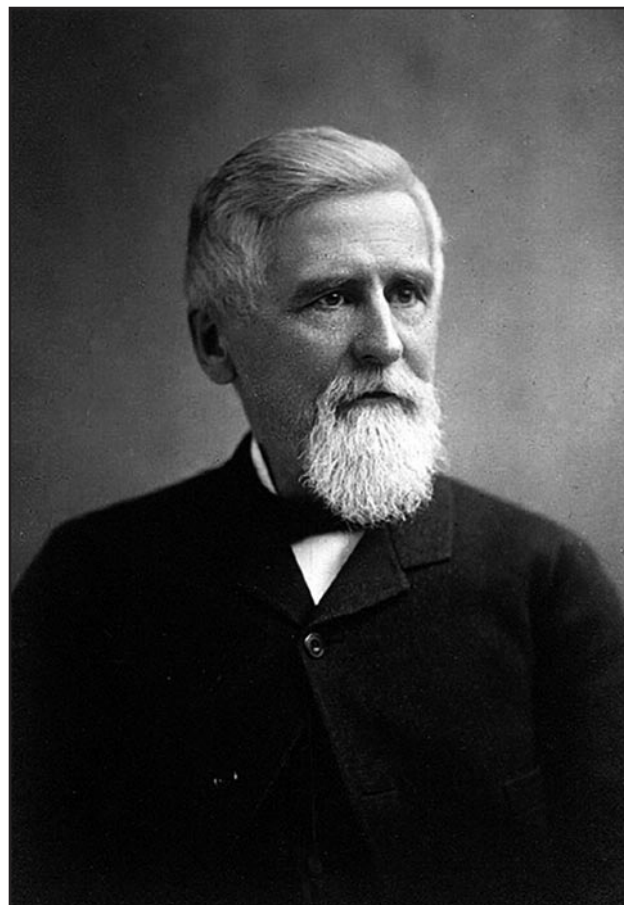
Marcelino Menéndez Pelayo

Assumint aquesta pretensió d'erudició documental, **Marcelino Menéndez Pelayo** (*Santander, 3/11/1856 - †Santander, 19/3/1912) va publicar la seva *"Historia de los heterodoxos españoles (1880 - 1882)"*. Aquesta obra, publicada el 1881, va constituir la més contundent defensa de la Inquisició a través de tres arguments bàsics; el processal (la crueltat de la Inquisició ha estat tendenciosament exagerada i, en tot cas, les guerres de religió dels països protestants van provocar més morts), el demagògic (la pretesa identificació del poble amb la institució), i sobretot, el **funcionalista** (la inquisició no va perjudicar el desenvolupament de la cultura espanyola), cosa que demostra Menéndez Pelayo exhibint múltiples noms de científics espanyols dels segles XVI i XVII, ressuscitats de l'anonimat per l'infatigable investigador.

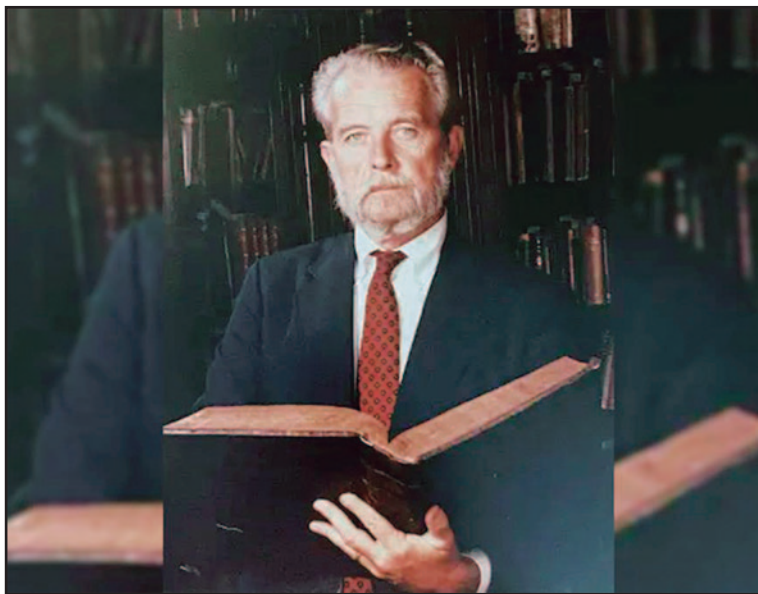
La historiografia liberal va ressorgir al començament del segle passat amb l'obra de **Henry Charles Lea** (*Filadèlfia, 1825 - †Filadèlfia, 1906) traduïda posteriorment al castellà (*Historia de la Inquisición Española*), que segueix sent avui la més documentada aportació al tema inquisitorial, i els treballs més importants d'historiadors jueus com Graetz, Loeb i Baer.

L'última postguerra espanyola va imposar el triomfalisme de l'Espanya sense problemes, no acceptant davant la Inquisició més que el silenci rigorós o la bel·ligerància ortodoxa. Les obres dels pares Llorca o

Henry Charles Lea

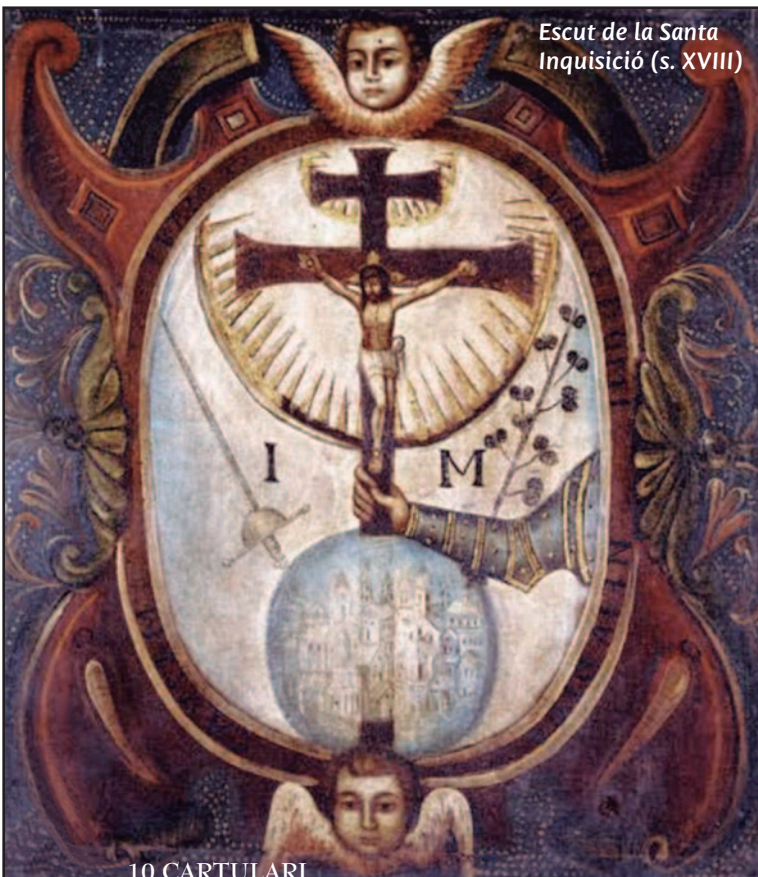

Edward Peters

Miguel de la Pinta Llorente (*1906 - †1979) en són un bon exponent. A poc a poc, els historiadors van anar abordant l'estudi de la Inquisició tímidament, a través de l'anàlisi d'aspectes concrets (processos, alguna biografia), que no comprometessin una definició ideològica.

Tot i això, el medievalista i historiador Edward Peters (Estats Units d'Amèrica, 12/5/1936) la va definir com «un cos de llegendes i mites que, entre els segles XVI i XX, va establir el caràcter percebut dels tribunals inquisitorials i que han influït sobretot intent posterior de recuperar la realitat històrica».

Des del 1965, els treballs de recerca sobre el tema de la Inquisició van començar a ser molt nombrosos, i en els darrers anys del segle XX, múltiples congressos es van dedicar a l'estudi del Sant Ofici: Santander (1976), Copenhaguen (1978), Cuenca (1978), Roma (1981), Nàpols (1981, New York (1983)...

La història sobre la Inquisició va continuar dividida en funció de les qüestions ideològiques. Van canviar els mètodes, però van seguir vigents els contraposats judicis de valor respecte al Sant Ofici. L'esquerra va fer molt poc per endinsar-se en els seus esquemes ideològics, i resultava molt còmode convertir la Inquisició en la culpable en exclusiva de totes les desgràcies. Però les desventures de la nostra història cultural no només obeïen a la presència del Sant Ofici. L'evasió de responsabilitats pròpies va conduir al còmode dictamen històric: la culpabilitat de la Inquisició, amb inadmissibles exageracions com la de Muñoz Torero: «*Cesó de escribirse en España, desde que se estableció la Inquisición*» o imaginatives especulacions sobre l'idioma en què hauria escrit les seves obres **Joan Lluís Vives i March** (*València, 6/3/1492 - †Bruges, Bèlgica, 6/5/1540) si no hagués estat perseguida la seva família per judeoconversa.

La dreta es va esforçar per fer el canvi d'imatge que necessitava després dels criteris sostinguts pels partidaris de Menéndez Pelayo. La historiografia conservadora es va llançar a la tasca de comprendre la Inquisició, que, com se sap, dista molt poc de la justificació.

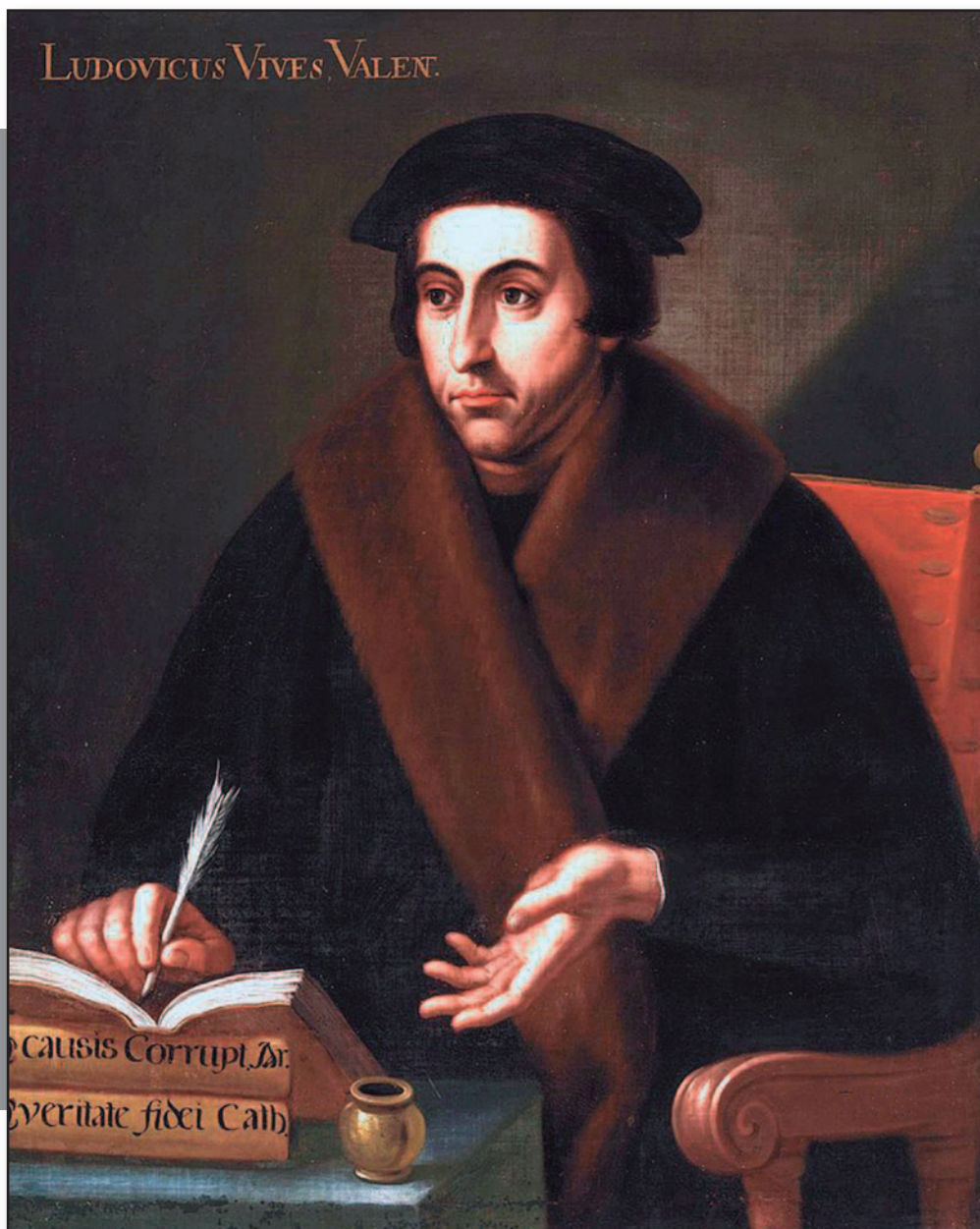
Els arguments que es van manejar es van revestir de noves vestidures. Es va posar l'accent a l'argument biogràfic (**l'anàlisi de les biografies dels inquisidors va revelar unes quantes conductes normals, lluny de les connotacions sinistres que la historiografia romàntic-lliberal els havia atribuït**), l'argument quantitatiu (les 150.000 persones processades pel Sant Ofici serien una quantitat certament limitada), l'argument ideològic (es va assumir la trista incidència de la Inquisició sobre la cultura, però subratllant-se la poca traça repressiva que va permetre que es filtrés molt més del que els crítics del Sant Ofici suggerien), i finalment, l'argument més esgrimit, l'antropològic. **Des d'aquest enfocament antropològic, la Inquisició s'insereix en la maldat innata de l'home derivada del pecat original i es conjuga amb els excessos que l'home ha realitzat al llarg de la seva història.**

La necessitat d'un control social, partint del «*principi de l'existència universal de sistemes de control social a totes les societats humanes en tots els temps*», és destacada amb massa freqüència per la historiografia conservadora.

Els privilegis temporals de la Inquisició van ser objecte naturalment de crítiques i hostilitat mentre el tribunal va existir. El 1833 es va suprimir definitivament la Inquisició espanyola. Però la seva abolició no ens ha de fer oblidar els mitjans de control social que els poders públics exerceixen avui a través de formes tan subtils que la tosquetat inquisitorial no es va poder plantejar.

Per concloure, podem afirmar que aquesta etapa negra de la història, ni va ser tan cruel com ens volen fer creure'n alguns, ni tampoc com sostenen d'altres.

Lluís Vives

Si és cert, és que l'Església va acabar sent el braç executor al servei de la política i d'una monarquia absolutista.

De la Inquisició episcopal, que va consistir a predicar contra l'heretgia, es va passar a la pontifícia, on l'Església, una vegada més, va caure en el parany polític i el seu egocentrisme la va portar a alimentar conductes erràtiques d'alguns prelats, instigats pel mateix Papa.

De la Santa Inquisició, es va passar a la Congregació del Sant Ofici el 1545, per lluitar contra el protestantisme, i el 1965 es va convertir en la Congregació de la Doctrina de la Fe.

El 1998, per mandat papal, es van obrir els arxius secrets de la Congregació, on es van recollir totes les actes processals de tot Europa, i a partir d'aquest moment, va quedar palès l'abast real, tant ideològic com social i polític de la Inquisició.

Tot i això, com tot relat històric, cal continuar tenint

cura de les fonts de les quals bevem, perquè de tots és sabut que la història l'escriuen els vencedors. Prova d'això, és que avui dia encara se segueix alimentant, d'una banda, una sèrie de falsedats i de l'altra, justificant una sèrie de fets. ©

Bibliografia

- Kamen, Henry, "La Inquisición Española" (ISBN: 84-206-1438-6), Ediciones Grijalbo, S.A., Madrid, 1967.
- García Carcel, Ricardo, "La Inquisición" (ISBN: 84-7969-011-9), Grupo Anaya, S.A., Madrid, 1990.
- Aparicio Schwab, Carles, "La Santa Inquisició", Cartulari de la Catalunya Comtal núm. 42, pàg. 8 a la 13, Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya, Barcelona, juny 2020.
- Núñez Roldán, Francisco, "El Nacimiento de la Inquisición Española", National Geographics, RBA Revistas, S.L., Barcelona, juny 2023.

AIGÜES MORTES

Lluïsa Goberna

I ELS SEUS ENTORNS

El principal destí de la sortida fou visitar la població murallada d'*Aigües Mortes*, però de camí i abans d'arribar-hi vam visitar altres llocs força interessants com la *Grotte de Trabuc*, la població d'Alès, on vam fer nit, la *Grotte de la Cocalière* i el *Chateau des Roure*, per arribar finalment a aquesta esplèndida població amb les seves muralles perfectament conservades

GROTTE DE TRABUC

Aquesta cova al municipi de Mialet, departament de Gard (Occitània) és coneguda ja des de temps immemorials, ja que va ser habitada des de la prehistòria fins als romans. Degut a les seves condicions -l'estreta entrada natural i dotada d'aigua- va ser favorable a poder ser habitada i alhora defensada. Té uns 1200 metres de galeries que constitueixen la més gran xarxa subterrània i una joia geològica de la serralada de les Cévennes.

A principis del segle XVIII la cova va servir de refugi dels Camisards (protestants hugonots), seguidors de la doctrina calvinista o Església reformada. Les tropes de Lluís XIV van tapiar l'entrada i la d'altres coves per evitar que s'hi amaguessin.

Un segle més tard, la cova va servir també de refugi a bandolers que en llengua occitana se'ls denominava "Trabucaires" per l'arma que portaven, el trabuc, una arma de foc de canó curt i molt eficaç en ser carregada de pólvora. Se suposa que el nom de la cova ve d'aquesta època.

Amb el temps altres exploradors precursors de l'espeleologia, ja que encara no s'havia inventat el terme, van començar a endinsar-se en les entranyes de les coves per tal de desxifrar els seus misteris. El 1823, els exploradors Nicod i Gallière van organitzar una expedició molt profunda, sota terra, durant tres dies, fet que els va convertir en els precursors dels campaments subterranis.

Va ser el 1899 quan Félix Mazauric, espeleòleg i arqueòleg, col·laborador d'Eduard Alfred Martel (advocat i aficionat a la geografia i les ciències naturals

Penjant sobre el llac, formacions semblants a les meduses o calamars

considerat el pare de l'espeleologia moderna), va escriure sobre la cova al butlletí de la "Société Spéléologique de France". I el 1920 a la revista "Spelunca" va ser publicat un planell de la xarxa de galeries on es podia veure la grandària de la cova. Durant aquesta època ja es feien visites turístiques a la cova per la part més profunda, ja que l'entrada natural era per la part inferior. Actualment s'entra per una entrada artificial superior. En aquelles primitives visites el guia s'il·luminava amb torxes. Durant les festes del 14 de juliol era habitual visitar la cova com a part de la festa.

Llac amb aigües transparents. A la esquerra formació en forma d'orgue

Aigües verdes transparents

Estalagmites (del terra) i estalactites (del sostre) que es troben després de mils d'anys

Passats quasi 50 anys, concretament el 1945, l'espeleòleg Georges Vaucher junt amb els seus fills Olivier i Marc van explorar i obrir noves galeries. Als dos quilòmetres ja descoberts s'hi van afegir cinc quilòmetres més. **Se li atribueix a ell la descoberta de la característica geològica nominada "els 100.000 soldats".** Semblen estalagmites, però els científics no creuen en aquesta teoria, ja que en aquest punt de la cova no cau aigua del sostre i, per tant, no es poden formar estalagmites. Hi ha altres teories, però encara avui no

Llac amb cascada al fons

Espectacular formació nominada dels 100.000 soldats

se sap del cert com es van formar. **És una formació força estranya i espectacular alhora, pel fet que recorda la muralla xinesa i l'exèrcit de soldats del mausoleu de l'emperador Qin.**

Avui en dia encara segueixen les exploracions dels experts que esperen trobar noves sorpreses en aquesta magnífica cova plena de minerals d'espectaculars colors, llacs, cascades i un sense fi de formes extraordinàries creades per l'efecte de l'aigua.

Formació al sostre en forma de papallona

Monument a Louis Pasteur

VILA D'ALÈS

La següent visita fou a la població d'Alès on estava el nostre hotel. No vam poder veure gran cosa d'aquesta vila, ja que teníem els temps programats per visitar els altres indrets. **Nomenarem dos llocs interessants de la vila; el Jardí del Bosquet, on es troba l'estàtua del químic i microbiòleg Louis Pasteur.** L'estàtua va ser obra de l'escultor Tony Noël i fou inaugurada el 26 de setembre de

1896. I és un homenatge a la seva memòria, ja que entre el 1865 i 1869 Pasteur va restar diverses vegades a Alès per tal d'estudiar entre d'altres, una malaltia nomenada prebina que causaven grans estralls a les granges de cucs de seda. Va poder demostrar que hi havia un microbi que era el causant de la mort dels cucs de seda i que eliminant-lo es podia erradicar la malaltia.

Un altre punt interessant de la vila és la ciutadella d'Alès coneguda com el Fort Vauban. Construït sobre la base de dos antics castells del segle XII és l'edifici més antic de la ciutat. Es troba sobre el petit turó de la Roque que dominava tota la ciutat i fou construït

Jardí del Bosquet

Panoràmiques del Fort Vauban

el 1688 després de la revocació de l'edicte de Nantes, fet que deixava els protestants desprotegits i que fossin perseguits. S'hi va instal·lar una guarnició reial i va ser presó per a aquells protestants.

Durant la Primera Guerra Mundial s'hi va establir una guarnició i a la Segona Guerra Mundial va ser ocupada pels alemanys. En les dues guerres es va convertir també en presó. Va tancar definitivament com a presó estatal el 1990 i actualment és propietat de la ciutat d'Alès.

Com a curiositat, el reconegut enginyer militar Sébastien Le Prestre de Vauban no va construir el fort encara que porti el seu nom. La forma del fort és característic de les fortificacions de Vauban, en forma d'estrella, i va ser obra d'un dels alumnes de Vauban, l'enginyer François Ferry.

Monument als infants d'Alès morts per França

Formacions calcàries en forma de figures

GROTTE DE LE COCALIÈRE

La cova està situada al parc nacional de Cévennes, entre els departaments de Gard i Ardèche. Els primers descobridors de la cova van ser humans prehistòrics que van deixar la seva empremta amb diversos elements que s'han trobat, com ossos, eines, ceràmiques. El naturalista Jules de Malbos va ser el primer explorador que va entrar a la cova a través de l'obertura natural, l'Aven de la Cocalière el 1854. Uns anys més tard, concretament el 1892, l'explorador i enginyer Gaupillat va recórrer també una part de la cova, des de la base a la primera massa d'aigua a 1.900 metres sobre el nivell del mar. El 1937 un altre equip va arribar a un nivell superior. Posteriorment, la Societat d'Espeleologia i Prehistòria entre 1952 i 1966 va dur a terme una exploració metòdica de tot el lloc fent diversos descobriments. Uns submarinistes que pertanyien a grups especialitzats durant els anys 1969-1999 en les seves immersions van descobrir uns quants quilòmetres de galeries en què es veu la interconnexió de les xarxes. Entre el novembre de 1991 fins al març de 1992, l'espeleòleg Pascal Barrier va estar 113 dies dins la cova per un experiment científic "fora del temps".

La temperatura constant és de 14 graus Celsius i sempre està en formació. És considerada una de les grutes més boniques de França degut a les seves formacions inusuals de gran bellesa que molt sovint es reflecteixen a l'aigua blava i transparent dels gours (petits discs naturals deguts a la precipitació de carbonat de calci que dona lloc a un petit embassament).

Caiguda d'aigua sobre una pedra, que al cap dels anys l'anat polint poc a poc

També es pot veure una perla de caverna en formació, fenomen natural altament singular. Encara que el color predominant és l'ocre, la brillantor d'algunes formacions gràcies a la llum reflectida sobre els cristalls de calcita fa que es pugui dir de fet "la Cova del Diamant".

Perla de caverna en formació

I una cosa ben curiosa de veure en una cova d'aquestes característiques és trobar-se una espectacular piràmide transparent de 3,5 metres d'alçada, a 50 metres sota terra, moblada amb gran comoditat com a sala i dormitori per passar una nit dues persones amants de les emocions. La calidesa dins de la piràmide farà de l'estança un lloc confortable, alhora que es gaudirà d'una panoràmica inusual de les seves ex-

Recreació del campament d'un espeleòleg.
El seu reflex es pot veure a les aigües transparents

cepcionals formacions, autèntiques meravelles naturals. Una nit que pot ser inoblidable per als qui els agradi gaudir de les emocions fortes i insòlites.

Abans de sortir es poden veure restes d'excavacions prehistòriques on s'exposen diversos objectes i ossos del neolític i l'edat del bronze. I com a element força simpàtic hi ha un trenet que porta de tornada per un agradable passeig fins a la recepció.

Les dues grutes que hem visitat ens han agradat moltíssim per la seva gran bellesa natural, però la de la Cocalière ens ha deixat una sensació encara més especial, més genuïna.

Piramide equipada amb totes les comoditats per pasar una nit a la cova

Aigües totalment transparents, ill-luminades amb diferents tonalitats de verds-blaus

CHATEAU DES ROURE

El castell, situat a la població Labastide de Virac, al departament d'Ar-dèche, fou construït al segle XIV sobre una antiga fortificació feudal del segle XI. La seva construcció va ser una petició del comte de Roure (de la família Beauvoir de Grimoard du Roure), que havia optat per la religió protestant. El castell fou testimoni de les guerres de religió entre catòlics i hugonots (membres de l'Església protestant reformada de França). El segle XVI, durant aquestes guerres de religió, Enric II duc de Rohan, un dels principals líders dels protestants, va ser acollit al castell per donar-li refugi.

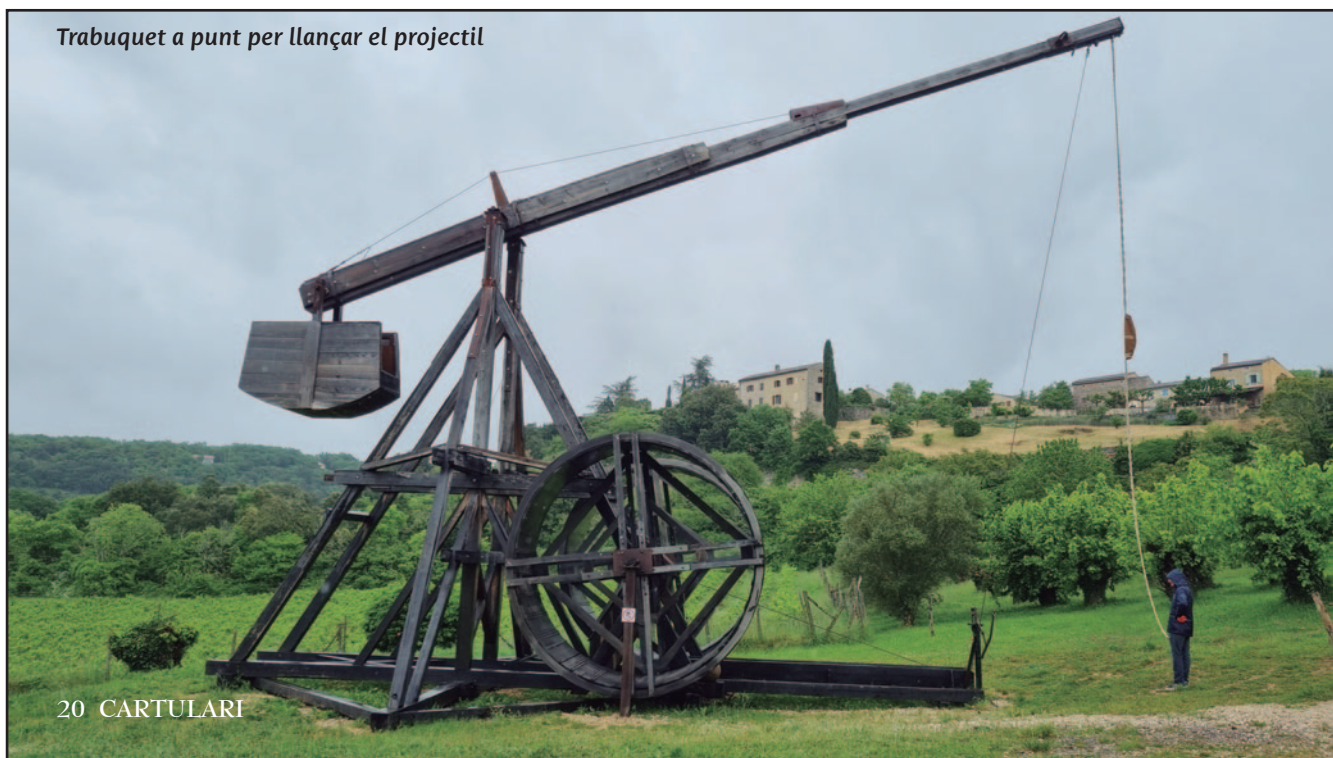
El 1629, Lluís XIII junt amb el cardenal Richelieu van malmetre les defenses del castell i les muralles de la

població. El 1685, quan la revocació de l'edict de Nantes (aquest edicte donava protecció als protestants i llibertat de culte,) el comte de Roure va abjurar de la religió dels hugonots i es va convertir al catolicisme. El 1703, l'occità Jean Cavalier, cap dels hugonots "Camisards" va prendre el castell i va fer cremar l'església.

Passats molts anys, concretament el 1825 la família Beauvoir du Roure va vendre el castell a la família Pradier, que va dedicar el castell, transformat en granja, a la cria de cucs de seda. La regió es va enriquir amb aquesta indústria fins a finals de la Primera Guerra Mundial.

El 1975 els descendents aquesta última família van decidir obrir el castell al públic. El 1978 diverses parts i estances del castell foren classificats com a Monument Històric. El 2013-2016 el castell, gràcies a una sèrie de reformes, va recuperar el seu antic aspecte.

Trabuquet a punt per llançar el projectil

Grades de pedra, des d'on es pot veure l'espectacle del trabuquet

Una atracció força atractiva que es pot veure és el trabuquet més gran del món (màquina de guerra que s'usava en els setges de ciutats emmurallades i castells durant l'Edat Mitjana). Té només nou anys; el propietari del castell la va fer crear el 2016, d'una original del segle XII. Té 21 metres d'alçada i el projectil de pedra que pesa cinc tones arriba a 200 metres de distància. En època medieval enviaven també animals malalts o cadàvers per infectar els enemics.

Saló noble del castell amb l'esplèndida xemeneia

Diverses estances del castell amb representacions de personatges de l'època

Actualment, fan una demostració on s'envia el projectil volant pels aires a centenars de metres que resulta molt espectacular. Els espectadors s'asseuen en unes grades de pedra per veure l'espectacle tot escoltant les explicacions de la guia. Nosaltres ho vam gaudir malgrat la fina pluja que ens va acompanyar.

Durant la visita es poden veure les diferents estances amb personatges d'una família d'hugonots de

Cria de cucs de seda al castell

mida natural vestits de l'època, un antic teler i una estança on es poden veure l'art de la sericultura amb

un gran nombre de cucs de seda alimentant-se de fulles de morera, en diverses estanteries de fusta. Actualment, però només amb fins culturals, encara s'hi crien cucs de seda.

Entrada al Museu del Taller de Seda

Aquest castell no deixa de donar agradables sorpreses, com és visitar dins del mateix espai el Museu del Taller de Seda, obert el 2002, on es troben diverses màquines amb panels informatius que expliquen amb tot detall com es va fabricant el fil de seda en totes les etapes del seu procés. I un vídeo molt interessant sobre el treball de la seda que s'ha filmat en molins de filatura del país, que continuen estant en activitat avui en dia.

Panoràmica des de dalt de la torre del castell

Gravat antic, que es troba al castell, sobre la cria de cucs de seda

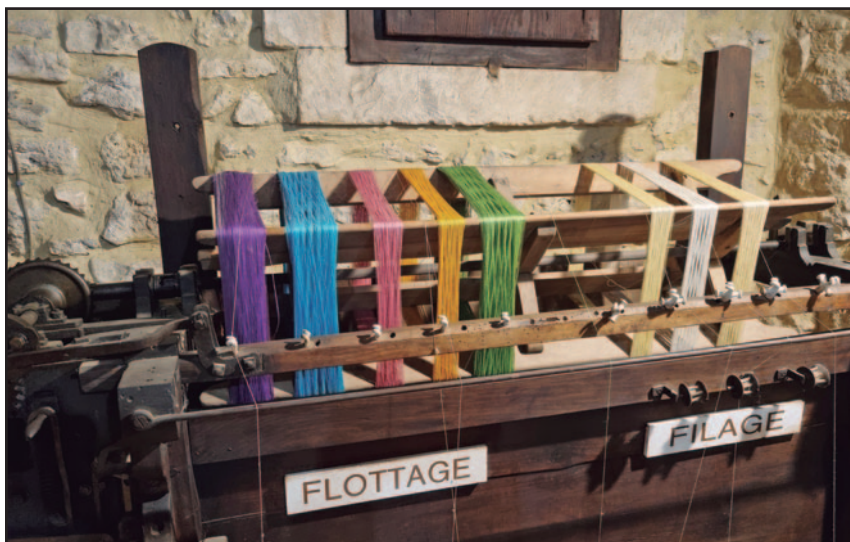
Pujant a les muralles del castell i la torre de l'homenatge, per tot el passeig es gaudeix d'una impressionant panoràmica de 360° de tota la regió.

Representació, dins del museu, de diversos processos de fabricació del fil de seda

Roda de filar seda

Actualment, a part de les anomenades, al castell es fan diverses activitats lúdiques tant per a nens com per a adults. Un espai molt interessant per visitar on es descobreixen els fets històrics i alhora l'art de la sericultura.

Panoràmica del bonic camí de baixada del castell

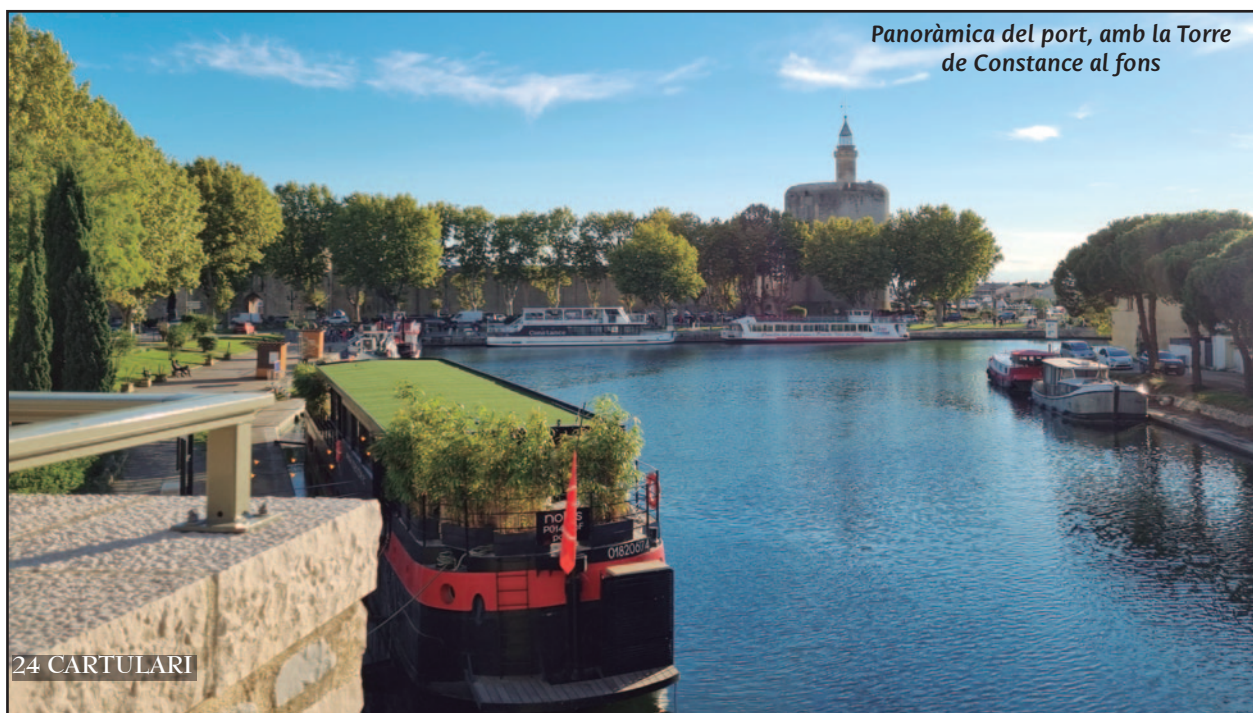

Panoràmica de les muralles des de l'exterior

AIGÜES MORTES

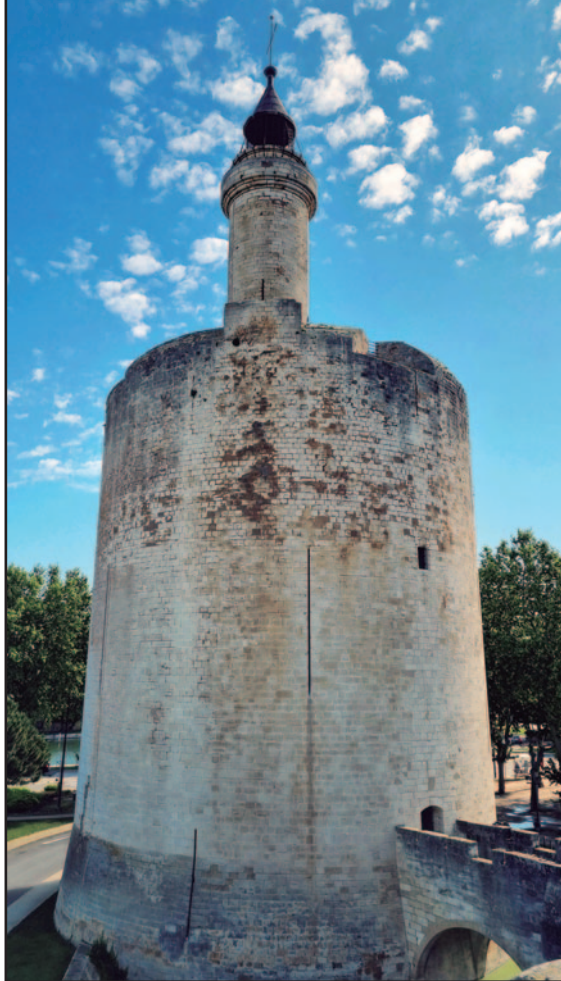
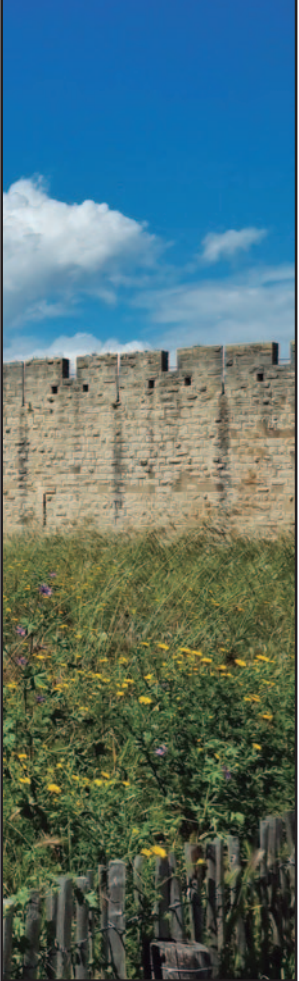
La població d'Aigües Mortes es troba a la regió de la Camarga, departament de Gard (Occitània). En el seu origen era un lloc pantanós i inhòspit on era difícil construir i viure. Va ser al segle XIII (1240) quan el rei de França Lluís IX, dit Sant Lluís, va fer construir un port per obrir-se al Mediterrani.

El seu interès era tenir un accés directe al Mediterrani, per tant, va obtenir, fent un tracte amb els monjos de l'abadia de Psalmodi que estaven ubicats en l'entorn des del segle V, les terres d'Aigües Mortes per construir un port en principi i una ciutat fortificada posteriorment. Per atraure població el rei va concedir una carta de privilegis que eximia a la ciutat d'impostos. Va fer construir també la torre del Rei, dita

Panoràmica del port, amb la Torre de Constance al fons

Torre de Constance

Carrer vist des de dalt de la muralla. amb una Porta al fons

més tard de Constance entre el 1240 i 1248. La torre de planta circular va ser construïda com a primer element defensiu.

El port d'Aigües Mortes va ser el punt de partida de les dues últimes croades. Lluís IX va embarcar des d'aquest port el 1248 cap a la setena croada. Va partir cap a Egipte amb 25.000 homes El 1270 el rei va tornar a partir del port en la segona expedició de la vuitena croada i en el setge de Tunis va morir de disenteria el 25 d'agost de 1270. Fou canonitzat el 1297 amb el nom de Sant Lluís. El van succeir el seu fill Felip III l'Ardit, que va continuar amb les obres de fortificació i uns

trenta anys més tard el seu net Felip el Bell va finalitzar les obres començades pel seu avi, a finals del segle XIII.

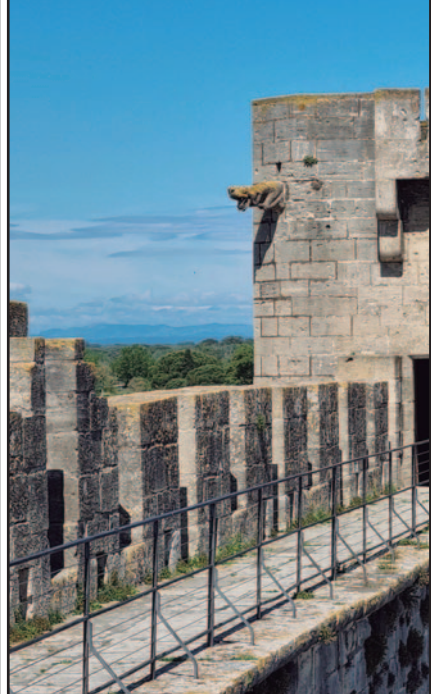
Les muralles tenen una extensió d'uns 1.640 metres de perímetre i consten de deu portes i sis torres.

Durant una bona part de l'Edat Mitjana la ciutat va ser un punt important i obligat de pas per al comerç del Mediterrani amb intercanvis comercials amb Itàlia i Orient. El 1482, a causa de la incorporació de Marsella al regne de França i com que aquesta la va substituir en importància, es va traslladar el comerç marítim, fet que va provocar el seu declivi.

Porta de la Reina, des de l'exterior

Panoràmiques des de dalt de la muralla

LES GUERRES DE RELIGIÓ

En el segle XV va haver-hi un conflicte greu entre dues faccions polítiques, els Armagnacs i els Borgonyons. El 1421 els Armagnacs van entrar a la ciutadella i van matar a tots el de Borgonya. Els cossos van ser posats temporalment en sal per tal d'evitar epidèmies de pesta, i tirats dins d'una torre que aleshores es diu torre dels Borgonyons. Passat l'hivern els cossos es van treure de la torre i es van enterrar.

L'edicte de Nantes de 1598, promogut per Enric IV de França que reconeixia la religió protestant va ser revocat el 1685 per Lluís XIV. La torre de Constance fou el lloc de presó pels hugonots que es negaven a convertir-se al catolicisme. El 1715 la torre es va convertir en presó de dones.

Una de les presoneres més famoses va ser Marie Durand, que va restar empresonada 38 anys. Va ser arrestada el 1730 quan tenia 19 anys i no va ser alliberada fins al 1768. Tant els seus pares com el seu germà foren també empresonats per protestants.

Quadre "les presoneres de la Torre Constance", obra de Max Leenhardt. Museu -Fabre Montpellier -Métropole- Méditerranée

El seu germà gran, Pierre, consagrat al ministeri de l'església del Desert, va ser executat a la forca mentre ella estava a la presó. A la torre de la presó hi ha una paraula gravada que s'atribueix a Marie **"REGISTER"**, resistir. Ella mai va adjuar de la seva religió. Va ser una figura destacada del protestantisme i gràcies a les seves cartes que va deixar com a testimoni, escrites a la presó, avui sabem de la seva vida i de la seva lluita per la llibertat de religió i consciència. Després de ser alliberada, malalta i envellida, va tornar al seu poble natal on va morir el 1776 als 65 anys.

Bonics carrerons, amb restaurants i botigues decorades amb molt d'encant, amb moltes flors i vegetació

Rodejar la ciutat tot passejant dalt de les muralles pel camí de ronda, visitant les seves portes i torres on s'explica en cada una d'elles la història de la ciutat

amb panells informatius i audiovisuals, o trepitjar els carrerons plens d'encant i vida amb restaurants i botigues d'artesanía local, és tot un plaer.

Curiosa botiga de dolços

A Saint Louis,
la ciutat d'Aigues-Mortes,
desitjant perpetuar
la memoria més gloriosa
dels seus annals,
va erigir aquesta estàtua
al lloc que
testimonia l'embarcament
d'aquest heroi cristià
per a la VII i VIII croades

I no ens podem deixar el cor de la ciutat, la plaça de Sant Lluís al centre de la qual es troba l'estàtua de Lluís IX, obra de James Pradier, el 1849.

També es pot agafar un trenet turístic, del que vam gaudir força, que fa un recorregut per la ciutat, fins a vorejar les salines.

Plaça amb l'estatua de rei Sant Lluís

Panoràmiques de les salines i trenet turístic

No podem parlar d'Aigües Mortes sense mencionar les seves salines, que són espectaculars amb els seus tons rosats. El color rosat es deu a una alga microscòpica i a una petita gamba que són riques en betacarotens i que viuen en aquestes aigües salades. Han estat explotades des de l'antiguitat sobretot pels romans. La ubicació d'Aigües Mortes, rodejada d'aques-

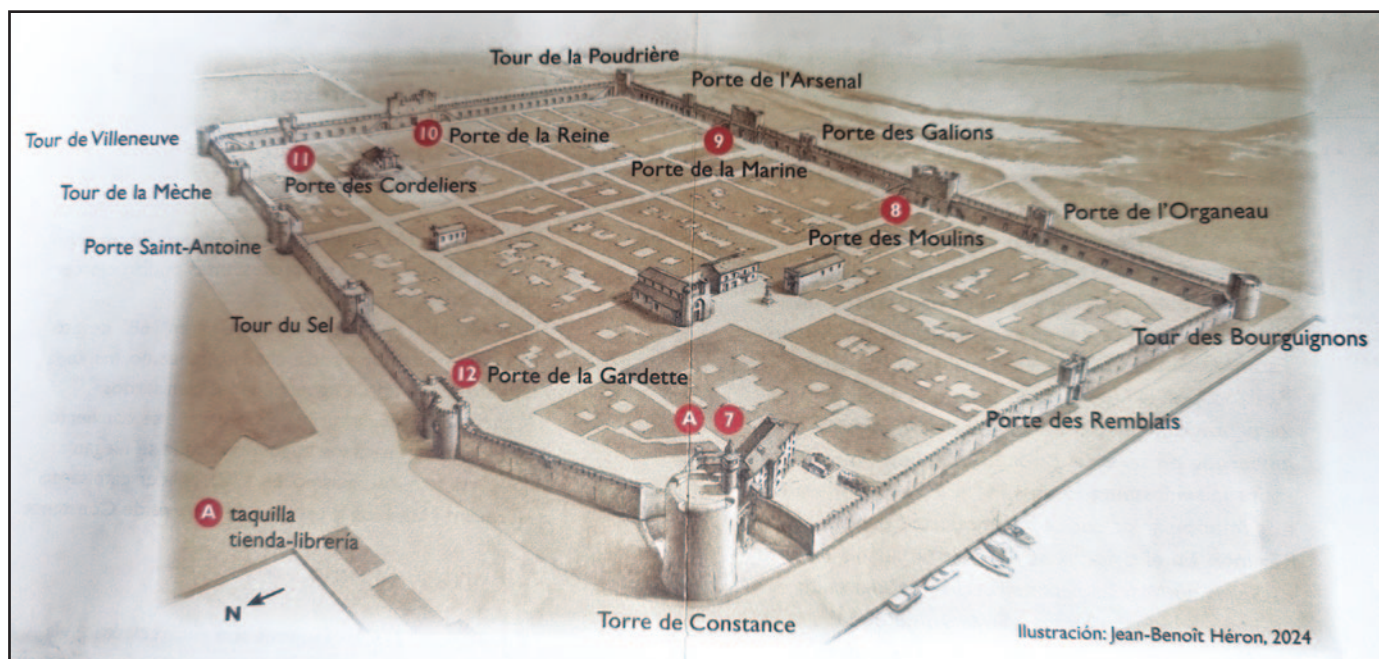
tes salines, va afavorir l'economia de l'explotació de la sal, recurs valuós també en l'Edat Mitjana.

Actualment, hi ha diversos saliners que mantenen la tradició de generació en generació amb una important producció de sal. La recol·lecció és d'unes 450.000 tones anuals i són les terceres d'Europa. En aquests estanys es produeix la famosa "Flor de sal de Camarga". La sal té una Indicació Geogràfica Protegida.

TORRES I PORTES DE LA MURALLA

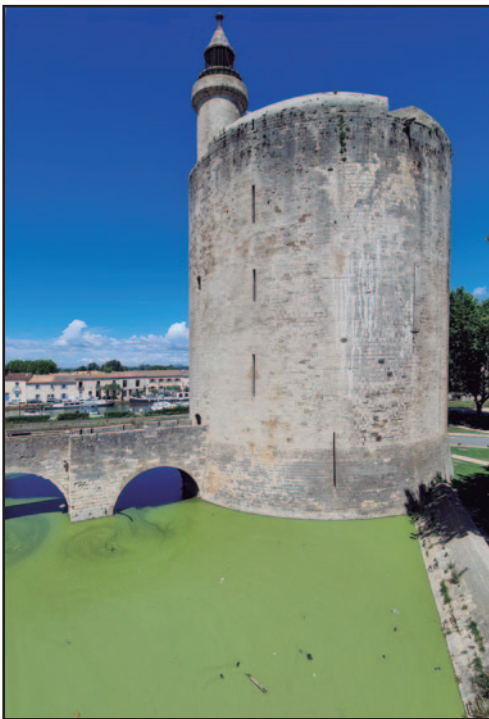
Només en mencionarem unes poques escollides entre totes les que vam visitar

Planell d'Aigües Mortes on es veuen totes les Torres i Portes de la muralla

Il·lustració: Jean-Benoît Héron, 2024

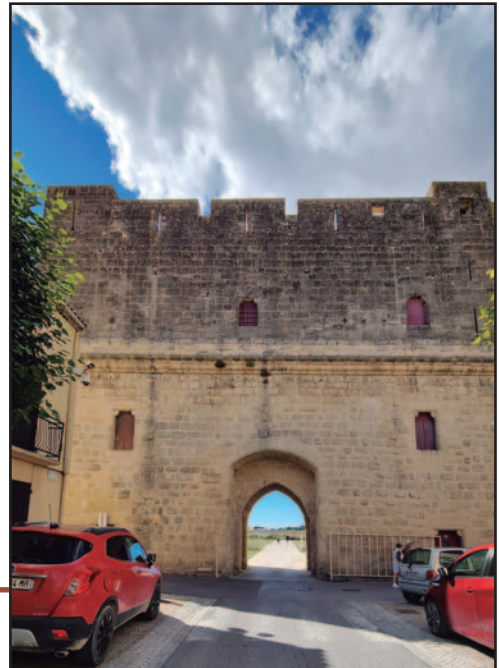
TORRE DELS BORGONYNS

En aquesta torre es van guardar apilats i salats per a la seva conservació, els cossos dels de Borgonya que van matar els Armagnacs el 1421 i quan va acabar l'hivern, quan el terra ja no estava gelat, van ser enterrats.

TORRE DE CONSTANCE

Construïda entre el

1240 i el 1248 per ordre de Lluís IX, la torre cilíndrica de més de 40 metres d'alçada va ser també un antic far del port, torre de guaita i de defensa i estava originalment rodejada d'un fossat que protegia l'entrada. Va servir posteriorment com a presó durant les guerres de religió. Aquí es troba el gravat en occità "REGISTER", resistir, que s'atribueix a Marie Durand.

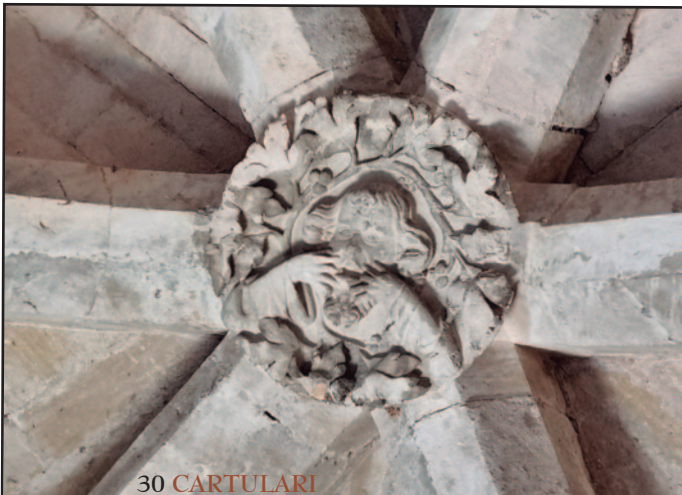
El 1903 la muralla va ser declarada monument històric de França.

PORTA DELS MOLINS

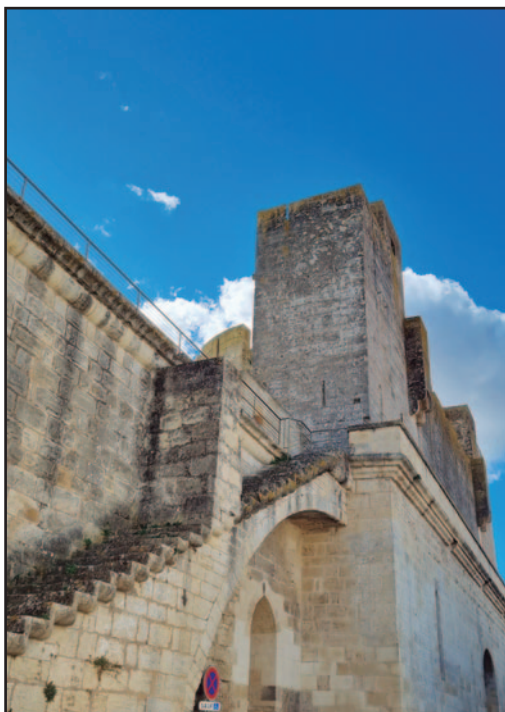
El seu nom es deu perquè a la terrassa de les torres hi havia dos molins de vent. Es poden veure unes magnífiques claus de volta. Des de la terrassa es pot albirar una magnífica panoràmica de les salines

PORTA DE LA MARINA

Les galeres s'amarraven al llarg d'aquesta porta. A la conca de fondeig se li deia "l'Estany de Psalmodi". Per aquesta porta va creuar Francesc I de França l'any 1538 on es va reunir amb l'emperador Carles V, que va arribar a la badia amb 52 navilis i 21 galeres. La trobada va ser motiu de grans festivitats i també de conflictes per tal de trobar suficients subministraments per proveir els reis, la seva cort i la tropa.

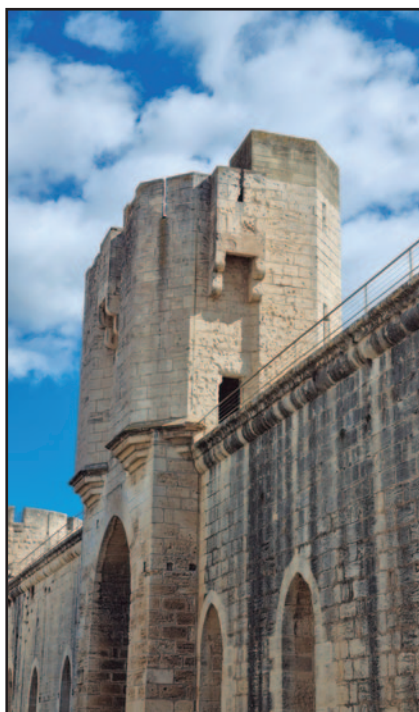

PORTA DE LA REINA

Es nombra així perquè en 1622, Lluís XIII i Anna d'Àustria van entrar a la ciutat d'Aigües Mortes per aquesta porta. Aquesta porta donava accés al camí de Peccais que portava a les salines reials. Es poden veure unes gàrgoles de lleó i gossos.

TORRE DE LA SAL

Se l'anomena així perquè servia com a contenidor de la sal. Als segles XVII-XVIII va servir també de presó i se la coneix amb el sobrenom de "Torre de les presons militars".

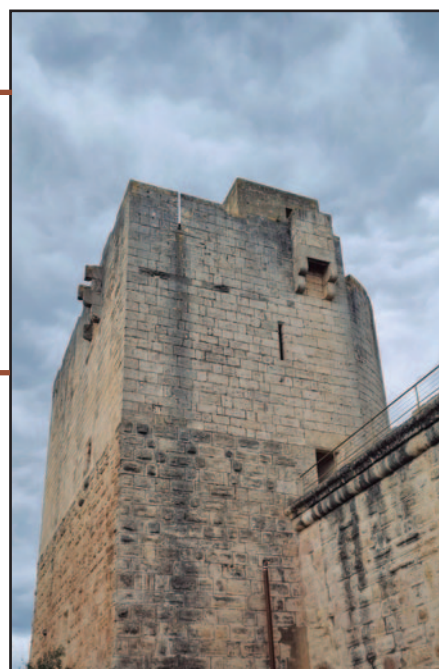

PORTA DE LA GARDETTE

Aquesta porta va estar protegida i vigilada durant segles pels soldats de la guàrdia, ja que era l'únic accés a la ciutadella fortificada. Actualment, s'entra a la població per aquesta porta.

PORTA DELS CORDELERS

L'any 1255, Lluís IX, després de tornar de la setena croada, va fundar un convent de cordeliers (monjos franciscans) situat entre aquesta porta i la plaça de la Vigueria. Va ser destruït el 1575 durant les guerres de religió i va ser reconstruït en el XVII. Posteriorment, es va dissoldre i vendre a un particular.

Deixem Aigües Mortes amb el desig de poder tornar per tots aquests entorns que ens han encisat.

Aquesta sortida es va fer els dies 10, 11 i 12 de maig de 2025. ©

Referents bibliogràfics:

Història-Grotte de Trabuc

es.frwiki.wiki

www.france-voyage.com

www.grottes_defrance.org

www.cevennestourisme.fr

www.grottecocaliere.com

eu.franceveloturisme.com

Centre des monuments nationaux-Tours et remparts d'Aigües-Mortes

ot-aiguesmortes.com

RECEPTES MEDICINALS PECULIARS

TRETES DE MANUSCRITS MEDIEVALS

Joan Bosch
Biòleg

"Cada herba té la seva medicina"
(Del refranyer popular)

Aquest article enceta un tema que, si té acceptació entre els lectors, pot ser objecte de més col·laboracions. En aquesta descripció quatre remeis curiosos per motius diferents d'ús a l'Edat Mitjana europea.

PREPARATS AMB MUMIA

A partir del segle XII i fins al segle XVI es va posar de moda als regnes cristians un macabre ingredient per als compostos medicinals: la MUMIA. Aquest simple multi usos suposadament curava tots els mals, encara que el seu efecte no era gens evident.

Els metges de l'època creien que era una panacea i, per aquest motiu, incloïen la MUMIA en receptes per tractar diarrees, mal de cap, artritis, reuma, cicatritzar ferides, per a la poliomielitis i fins i tot contra la pesta bubònica. També se'l considerava un potent afrodisíac.

La creença en aquest remei absurd probablement fou un error de traducció o d'interpretació a l'hora de descriure un principi actiu que s'usava a l'època.

Durant l'Edat Mitjana, els dominis de l'Islam, i en particular Pèrsia, eren els llocs del món on la medicina estava més avançada. Els metges perses, seguint els textos d'Avicenna, prescrivien una mena de betum, anomenat MUMIYA, com a cicatritzant de ferides i

fractures d'ossos. Aquest principi actiu s'introduí a Europa durant el segle XII, l'època de les croades, en facilitar aquestes una major accessibilitat als manuscrits àrabs per als traductors i copistes europeus.

Atès que la paraula persa utilitzada per designar aquest medicament era MUMIYA, semblant al terme llatí MUMIA (Mòmia), i que el producte era d'aspecte similar al de les resines que els antics egipcis usaven per embalsamar els seus difunts, els traductors del segle XII l'anomenaren amb aquella paraula llatina i el van definir erròniament com "una espècie que es troba en els sepulcres de les mòmies". Amb aquesta definició comença a estendre's la idea que els cadàvers amaguen el secret per a la cura de nombrosos trastorns. En el segle XIV el descriuen com "el líquid exsudat pels morts mesclat amb els àloes" i "mòmia polvoritzada". El concepte va degenerant de manera que en el segle XVI significava "carn embalsamada d'un mort" o bé, segons el famós metge i alquimista Paracels, "el cos d'un home que no va tenir una mort natural, sinó que va morir de forma violenta amb el cos lliure de malalties".

La MUMIA que els apotecaris posaven a les receptes era coherent amb el concepte imperant a l'època. Va passar de resina extreta de les mòmies mesclada amb espècies a restes humans polvoritzats. Primer s'importaven autèntiques mòmies egípcies, però quan es va prohibir el seu ús, els apotecaris sense escrúpols del segle XVI van substituir la mòmia egípcia per cadàvers frescos embalsamats i dessecats, sovint de presos executats. De fet, la MUMIA es venia a preu d'or perquè es considerava un remei universal.

MUMIA, ingredient extret de les mògies egípcies, que s'utilitzava per a usos medicinals

En el Renaixement es va demostrar que la MUMIA, entesa com a extracte de mòmia, no tenia cap efecte beneficiós per a la salut, inclús era perjudicial. Però fins al segle XVIII s'utilitzà com a un recurs per a casos desesperats. En el segle XIX ja no es prescriu.

Acabo aquest apartat amb una recepta de l'Apotecari Real servidor del rei Enric IV de Castella (segona meitat del segle XV). És la d'una "Aigua per rentar les dents": s'ha de destil·lar molt bé un combinat de pols de sals, MUMIA, alum i sal comuna (2 onzes de cada).

semblees o banquets nocturns de bruixes presidides pel dimoni en forma de buc), sovint cavalcant so-bre bastons o escombres.

Les acusacions inquisitorials incloïen la macabra idea que el malèfic ungüent verd estava elaborat a partir de la grassa de nens no batiats assassinats. Això i els aquellarres probablement foren un malintencionat invent per acusar les "bruixes" que es volien perseguir i per provocar por entre la població. Un invent que molts acusats confessaren com autèntic per por a les tortures i la mort.

L'UNGÜENT DE LES BRUIXES

Aquest compost és conegut amb una gran varietat de noms, com ara, "Ungüent volador de bruixes", "Ungüent verd" (Unguentum pharelis), "Ungüent màgic", "Ungüent de licantropia" i "Ungüent de sàbat".

El primer esment d'un ungüent relacionat amb la creença popular del "vol orgiàstic" apareix a la Summa Teològica de Roland de Cremona (1230). A principis de l'època moderna en els judicis de bruixes se'l considera la font que permetia a les bruixes volar per assistir als sàbats (as-

Bruixes cuinant l'ungüent, il·lustració d'Abraham Saur (1545-1593)

Belladona o cirera del dimoni

Jusquiam negre o Herba de les bruixes

Estramoni o Trompeta de l'infern

Durant l'Edat Mitjana proliferaren les dones amb coneixements sobre plantes medicinals. Foren mirades amb recel i, sovint, acusades de practicar bruixeria, ja que usaven espècies amb components psicoactius al·lucinògens per alleujar malalties. En certes condi-

cions generaven sensacions extracorpòries i provocaven visions tan viscudes que els afectats creien volar o participar en rituals sobrenaturals.

Segons alguns manuscrits, el pudent Ungüent de les Bruixes s'elaborava mesclant greix animal amb extractes de "plantes màgiques", una recepta inspirada pel mateix dimoni. Aquest preparat s'aplicava a zones d'alta absorció com les mucoses i les parts íntimes. Aquestes aplicacions podien induir al·lucinacions i orgasmes tan intensos que originaven llegendes sobre vols nocturns i aqellarres.

En estudis científics s'han identificat quatre plantes, totes de la família de les Solanàcies, amb propietats psicotròpiques i al·lucinògenes, que probablement entrarien en la composició d'aquest ungüent. Són plantes verinoses a certes dosis perquè contenen drogues molt potents.

Mandràgora femina

Una és la Belladona o cirera del dimoni. S'usava a l'antiguitat especialment en els ritus orgiàstics de Dionís. Conté diferents principis actius com l'atropina i l'escopolamina. Ingerida mitjançant infusió o aplicant-la en forma d'ungüent provoca al·lucinacions com sensació d'estar volant, de sortir del cos o de transformar-se en un animal.

Una altra és la Mandràgora, que té propietats afrodisíiques i narcòtiques. Conté alcaloides molt tòxics que poden provocar deliris, convulsions i fins i tot la mort.

La tercera és el Jusquiam negre o Herba de les bruixes. Els guaridors medievals l'utilitzaven per preparar beuratges i embruixos d'amor.

Finalment, s'usava l'Estramoni o Trompeta de l'infern. Aquesta planta pudent de flors blanques molt maques creix sobre runes i a les vores dels camps. A dosis baixes pot provocar una mena de borrarxera i eufòria.

RECEPTES MEDIEVALS AMB VI O AIGUARDENT

perquè es creia que dins del cos es convertia en sang pura i neta. Per tant, com a beguda curativa era un ingredient de molts remeis medicinals.

Arnau de Vilanova (1240-1311), el màxim representant de l'Escola de Montpeller on va exercir com a "Magister medicinal", va escriure un tractat sobre les virtuts de l'aiguardent anomenat "*De Virtutibus Aquae Vitae*" (1280). Hi descriu 56 remeis elaborats amb aiguardent, espècies, plantes i altres ingredients. El que detallem és ben curiós.

És un remei principalment per a la "Gota Freda". Es fa destil·lant vi amb arrels de betònica, cogombre amarg o del diable, serpentària, pelitre, heura, tartrat de vi i femta de cigonya en proporció de tres lliures per vint de vi.

L'aiguardent i el vi com a components de receptes medicinals

Els alquimistes medievals van identificar l'alcohol destil·lat amb la quintaessència i li atribuïen la capacitat de curar malalties produïdes per un excés d'humor fred.

A l'Edat Mitjana el vi es considerava una font de salut

Assenyala que si un es renta els cabells i la barba amb aquesta recepta, no es tornen blancs. Serveix, també, per curar les fístules i si es reté aquest líquid a la boca un cert temps, calma la tos i cura les angines. Per ingestió oral purga la bilis negra i aplicant-lo amb un pany fred cura la paràlisi. Així mateix, dissol les pe-

Pràctica de la destil·lació en un gravat antic

dres del ronyó, cura la frigidesa del cap (caput ingelatum) i l'epilèpsia, conserva la joventut i reconforta per via oral les virtuts espirituals o l'ànim de viure. Afegeix al final que és bona per a les dones que no poden tenir fills a causa de la seva frigidesa.

Guillem de Mallorca (1470) proposa un seguit de compostos medicinals en el seu Manuscrit 490 conservat en la Universitat de Montpeller. En destaquem els següents:

- Per a “reprimir la luxúria”: S’ha de beure un suc de pimpinella cuïta en vi i una mica de mel durant IX dies.

- Per a “sanar els endimoniats”: assecar sang de puput i polvoritzar-la. Aquesta pols es dissol amb vi i el preparat es beu durant IX dies.

- Per als “bojos que tenen fantasies”: Es bull sàlvia en vi blanc el més fi possible. Amb aquesta cocció primer es mulla el cap i després, comes a dalt, s’aboca als forats del nas.

- Per a “l’epilèpsia”: Primer es purga l’estómac

i en acabat s’ha de beure vi jove. Durant un any no s’ha de prendre carn de cabró ni de cap animal de cacera.

EL COLIRI DE BALD

És un beuratge que es feia servir per tractar infeccions oculars fa més de 1000 anys. També conté vi, però el comentem a part atès el seu potencial curatiu.

La recepta d’aquest col·liri s’ha descobert en un manuscrit del segle IX anomenat *Bald’s Leechbook* (i també *Medicina Anglicum*) que es guarda a la Biblioteca Britànica.

Segons un estudi fet per investigadors de la Universitat de Warwick i publicat a la revista *Scientific Reports*, aquest preparat resulta que és un potent antimicrobià i, el més important, elimina almenys cinc bacteris dels anomenats “superbacteris” perquè generen resistència a la majoria d’antibiòtics disponibles. L’*Staphylococcus aureus* (infeccions de la pell) i l’*Streptococcus pyogenes* (bacteri carnívora) són dos exemples d’aquests superbacteris.

Il·lustració de recol·lecció de plantes per fins medicinals, del llibre "The Grete Herball" (1526). Museu Metropolità d'Art

La recepta del manuscrit és la següent: en un bol de coure o bronze es fa aquesta mescla: una copa de vi blanc, una mateixa quantitat de ceba o porro i de grans d'all que es trituren en un morter durant 2 minuts i fel de bou dissolt en aigua (l'ingredient secret). La mescla es manté a una temperatura de 4° durant IX dies.

Els investigadors han assenyalat que es requereix la combinació de tots els ingredients del preparat perquè l'activitat antimicrobiana sigui completa. ©

WEBGRAFIA

. [www. Historia Nacional Geográfico](http://www.Historia Nacional Geográfico). Extracto de momia, el remedio multiusos de la Edad Media.

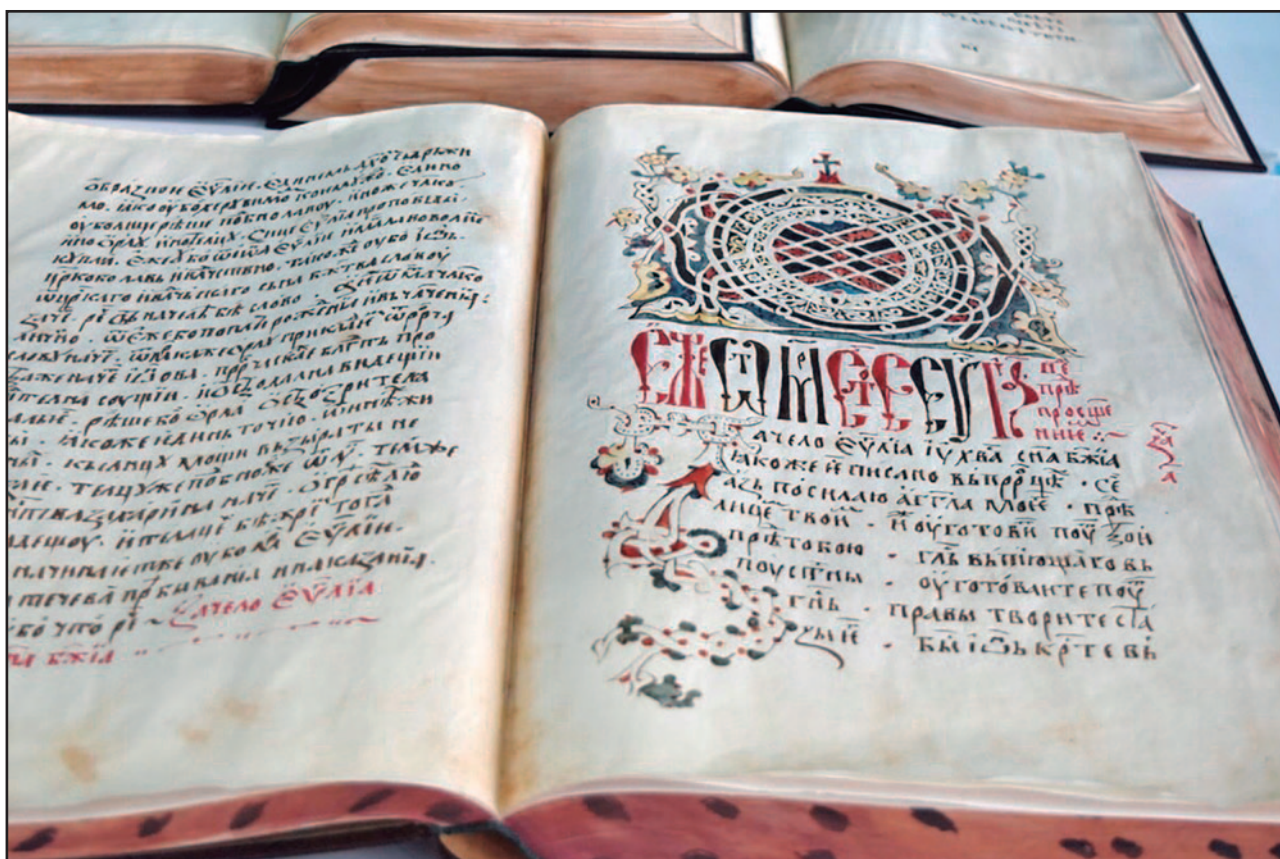
. www. Muy Interesante.com. ¿Qué drogas contenía el misterioso potaje verde de las brujas?

. ADDI.EHU.ES. Recetarios médicos medievales basados en el aguardiente, el vino y otros ingredientes.

. www. BBC.com. El remedio medieval que destruye super-bacterias.

. Wikipèdia: diferents entrades relacionades amb la temàtica de l'article.

Manuscrit que conté la recepta del Coliri de Bald

CASA MUSEU NÚRIA PLA

Viatge a un passat
d'investigació mèdica
i de col·leccionisme

Lluïsa Goberna

El dit Mas Ravetllat-Pla, (antigament Torre Fitona, del segle XVII), és una finca reconstruïda com a casa senyorial noucentista per l'arquitecte Adolf Florensa i Ferrer el 1928 al barri del Guinardó i fou la seu de l'Institut Ravetllat-Pla, actualment la Casa Museu Núria Pla. La façana principal està inspirada en la masia catalana i la façana posterior s'assembla més a un palauet rodejat de jardins.

La finca que alberga la casa familiar i el laboratori farmacèutic es troben oberts al públic per poder fer visites guiades des del 2011 i mostra al públic una de les col·leccions de moble espanyol més importants del món.

Ramon Pla Armengol (1880-1958) va ser un eminent fisiòleg investigador mèdic i pioner de la indústria farmacèutica de Catalunya, deixeble del Dr. Turró, va fundar junt amb el veterinari i bacteriòleg Joaquim Ravetllat, l'Institut Ravetllat-Pla. L'Institut va elaborar una teoria alternativa sobre la tuberculosi i el Bacil de Koch. De la col·laboració d'ambdós va sorgir la teoria Ravetllat-Pla (en aquell moment considerada heterodoxa). L'Institut Ravetllat-Pla no va ser admès dins de la comunitat científica espanyola i catalana per les campanyes de les institucions mèdiques de l'època que estaven en contra de la teoria. L'heterodòxia de la teoria bacteriològica que va proposar Ravetllat i que després va continuar el doctor Ramon Pla,

va servir d'argument per a l'exclusió. L'Institut va defensar que qualsevol mètode obert al coneixement científic era vàlid sempre que es demostrés la seva utilitat terapèutica. I van buscar altres camps com la comercialització per demostrar la viabilitat i efectivitat dels sèrums Ravetllat-Pla. El laboratori va ser pioner en la investigació contra la tuberculosi i primer va estar ubicat en altres indrets fins que a la mort prematura de Joaquim Ravellat, en Ramon Pla va comprar i reconstruir l'actual casa i va fer-se càrrec del laboratori de recerca per continuar investigant.

Es va llicenciar a la Facultat de Medicina de Barcelona i va obtenir el doctorat a la Universitat de Madrid. Va treballar a l'Hospital de la Santa Creu i es va trobar de ple amb la tuberculosi i amb gent que no es podia permetre cap cura. **Això va fer que dedicés els seus esforços a investigar amb animals per tal d'extreure el plasma del cavall i així trobar un medicament per combatre la tan temuda malaltia.** Va donar molta importància a la potabilitat de l'aigua, a les millores en l'alimentació i sobretot a les mesures d'higiene per contribuir al millorament de les classes menys afavorides. El doctor Ramon Pla va deixar una empremta inesborrable en la seva constant lluita contra la tuberculosi.

Quan la Guerra, en Ramon Pla es va exiliar a Bèlgica, França i posteriorment a Mèxic a causa de la seva filiació a Esquerra Republicana i alhora era maçó. Va poder tornar el 1948 a Barcelona i va morir el 1956.

Retrat del doctor Ramon Pla i façana-palauet del Museu amb l'estatua del cavall, emblema de la investigació contra la tuberculosi

Retrat de la doctora Núria Pla

La seva filla, la doctora Núria Pla Monseny Pla (1916-2011, amb una personalitat avançada a la seva època, lliure, filantròpica i amb un gran sentit empresarial va agafar les rendes de l'institut farmacèutic que havien fundat el seu pare i Joaquim Ravetllat, i va continuar així les activitats comercials i científiques del mateix fins al 1980 i va habitar la casa fins a la seva mort el 2011.

Havia finalitzat els estudis de medicina el 1940 a la Universitat de Barcelona i va ser una de les primeres dones que es van graduar en aquesta facultat a Catalunya.

Alhora, gràcies a la seva passió per la cultura i les arts va començar a fer la col·lecció d'objectes d'art sobre tot mobiliari del segle XVI al XIX. La col·lecció, de més

Col·lecció

PLANTA BAIXA

*Armari de rebost s. XVII, Burgos.
Sant Miquel Arcàngel s. XVIII, La Rioja*

de 800 peces, és fruit d'anys de recerca, estudi, investigació i restauració de la doctora Pla, i constitueix una de les més completes del món. En la col·lecció es troben un quants armaris de rebost per posar aliments amb obertures de respiració. Hi ha també secreters i escriptoris coneguts com a barguenys i alguns de tipus cabinet de luxe del segle XVIII. Hi ha alguns mobles que són tres en un: armari de rebost, secreter i armari, tots ells amb uns gravats i dibuixos magnífics. Alguns mobles són de noguera, de més qualitat, que feien servir els nobles i altres de més senzills que eren de pi, aquests últims els decoraven

Taquilló (la part de baix). s. XVI, Castellà -Lleó

Cabinet-consola s. XVIII. Andalusia

amb pintures per donar-los més sumptuositat, com l'art Poveda en què s'enganyava el dibuix sobre el moble i s'aplicava vernís al damunt. Es poden veure mobles de Castella, Alemanya, Hispanoamèrica, Itàlia, Catalunya...

Banc castellà

Escriptori del 1609, d'eben i ivori

La joia de la col·lecció és un espectacular escriptori de 1609. És d'eben i ivori amb un gran treball de marqueteria i gravat. Es va tardar de 9 a 10 anys en la seva elaboració. El 1970 la Núria Pla el va comprar per 3 milions de pessetes. Avui en dia el seu preu seria d'un milió d'euros.

Escriptori obert

Vitrina s. XVII-XVIII, Andalusia

42 CARTULARI

Cabinet sobre consola, 1793, estil francès de Versalles. Catalunya

Cabinet de carei de Panamà, sobre suport i lacat en vermell s. XVII, Flandes. Recorda elements arquitectònics. Se li diu "el moble del coneixement". A dintre hi ha diferents objectes i elements. Amb columnes daurades, miralls i un magnífic terra, semblant a un petit saló d'un palau

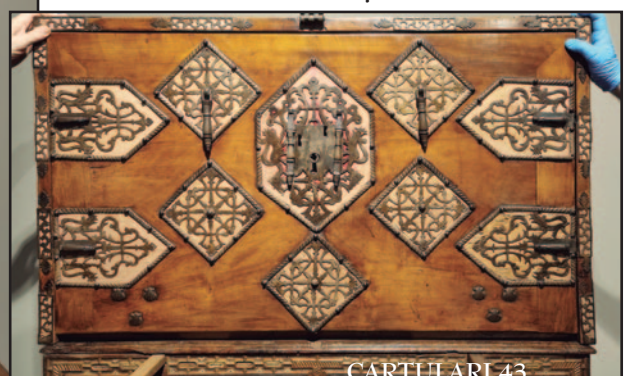
Moble paperera s.XVII Italia?

Escriptori barroc amb pa d'or i os de fèmur de vaca. Aquest escriptori té el secret, en un dels calaixos de baix hi ha un doble fons. S. XVII, La Rioja (Logronyo)

Lampada per espelmes

Porta aixecada de l'escriptori

Laboratori

A la planta baixa de l'edifici es trobava el que eren les dependències del laboratori que servia per fer investigació de medicaments contra la tuberculosi. Aquí es poden observar diverses instal·lacions, aparells i referències als productes que foren els més destacats en aquella època d'activitat del laboratori: l'Hemo-antitoxina Ravetllat-Pla i el Sèrum Ravetllat-Pla. L'Hemo-anti-

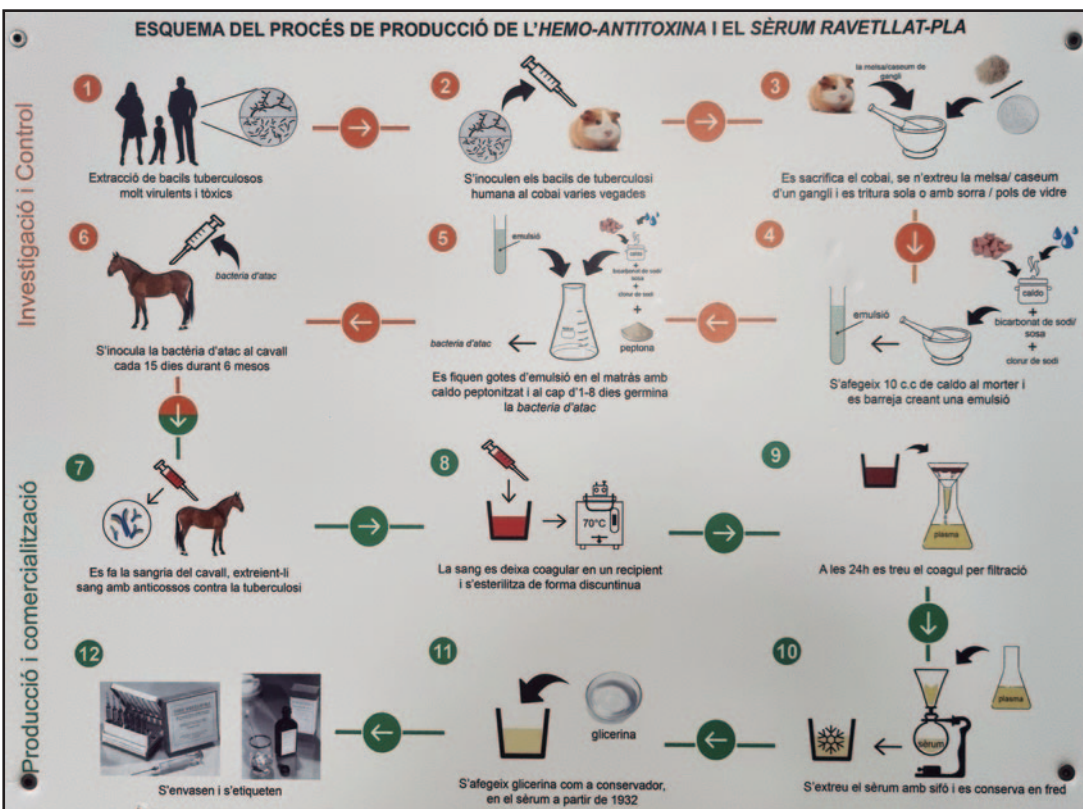
Joaquim Ravetllat / Ramon Pla, 1925 c.a. | amb metges de l'Institut, 1935 / Anunci dels productes Ravetllat-Pla, 1934 / Ramon i Núria Pla, 1942 c.a

toxina (ingerible) i el Sèrum (injectable), coneguts popularment com a «sang de cavall».

A la Sala del laboratori, l'espai que està més intacte, es troben encara unes gàbies per als cavalls, d'on extreia el plasma per fer el medicament. A la finca hi havia espai per a uns 100 cavalls. Al llarg del temps es va comercialitzar aquest medicament en més de 20 països. On va tenir molt d'èxit va ser a Llatinoamèrica.

Hi havia una sala per fer cultius, amb una alta temperatura i una altra al contrari, per refrigerar. Posteriorment, el laboratori es va donar als hospitals i actualment bona part del que era el laboratori està dedicada a l'exposició de mobles originals de col·lecció.

SEGON PIS

Al segon pis es troba la biblioteca amb alguns llibres, ja que la resta del fons bibliogràfic que hi havia es va donar al departament d'història de medicina de la Universitat de Barcelona junt amb l'arxiu documental. L'heterogeneïtat d'aquest arxiu el converteix en un cas únic d'aquest tipus de patrimoni. A la biblioteca es troba també material divers, premis, etc. En la mateixa planta es pot veure l'antic despatx del doctor Pla i les sales amb mobles i obres d'art de la col·lecció. A la planta superior hi havia les estances particulars de la família.

La doctora Pla, el 2011, "*post mortem*", mitjançant les normes i regles contingudes en el seu testament va crear en memòria del seu pare i la gran admiració pel seu treball científic La Fundació Ramon Pla Armengol, una institució sense ànim de lucre que té la seu en l'antiga casa-laboratori farmacèutic, avui Casa-Museu.

Biblioteca tal com està actualment

Imatge antiga de la biblioteca

Moble britànic, però sembla art japonès.
s. XVIII

Escriptori valencià amb escenes del segle XVIII

Escriptori valencià ple d'amagatalls s. XVII. De fusta de noguera i incrustacions de marfil

Moble català amb amagatall basculant. En una restauració es va trobar una signatura d'una anterior restauració del segle XIX

Moble del coneixement, de carei de tortuga amb imatges mitològiques; Dionís, Afrodita i Hèrcules. S. XVIII. Fet a Madrid, té referències dels Habsburg. A l'interior hi ha un diorama amb figuretes de plom i miralls imitant un ball francès

La fundació promou obres socials i de caritat, dona suport a la investigació mèdica i conservació i promoció de la valuosa col·lecció de mobiliari. La casa és propietat de l'Ajuntament, però la Fundació té la concessió d'ús per uns 50 anys.

El 2015, tal com havia estat el desig de la fundadora, es va cedir el parc i jardí que envolten la casa a l'Ajuntament, amb més de 3 hectàrees de naturalesa, per què fossin públics i poder mantenir així un pulmó

verd dins la ciutat. S'anomenen els jardins del doctor Pla i Armengol.

Una de les finalitats de la Fundació, com hem dit anteriorment, és donar suport a la investigació mèdica, donant èmfasi sobretot a la salut respiratòria. Per aquest motiu la Fundació lliura unes beques anuals per a la investigació en aquest camp de la medicina. La Fundació està assessorada en el terreny científic per l'entitat BRN (Barcelona Respiratory Network).

*Façana
del museu
inspirada
en la
masia
catalana
i jardins*

*Placa
dedicada
al doctor
Pla Armengol
al jardins que
porten el
seu nom*

Aquesta visita es va fer el 21 de juny de 2025.

Alhora la Casa-Museu amb la seva gran capacitat de salons acull actualment una àmplia selecció d'esdeveniments com sopars de gala, concerts, presentacions, espots publicitaris, rodes de premsa, casaments, desfilades, etc.

En tota la visita vàrem tenir dos excelents guies, en Ramon Codinachs i Santi Diego. ©

Referents bibliogràfics:
Fundació Ramon Pla
Armengol - Casa Museu-
Nuria Pla.

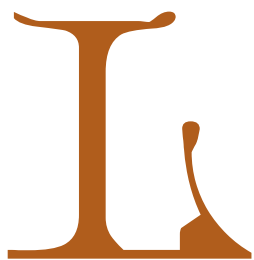
LA SIBILLA en la tradició catòlica

Carles Aparicio
Comanador de la Domus Templi Barcinonensis

Sibilla dèlfica,
fresc de
Michelangelo
a la
Capella Sixtina

La Sibil·la (en grec antic Σίβυλλα) és un personatge de la mitologia grega i romana. La paraula va ser usada per primera vegada per Heràclit (Efes, 544 aC / 535 aC - 484 aC / 475 aC), cap a l'any 500 aC. És el nom que s'aplicava a una sacerdotessa encarregada de donar a conèixer els oracles d'Apol·lo.

La llegenda de la Sibil·la va aparèixer a Àsia Menor, possiblement com a resposta a unes certes influències d'un Orient més llunyà.

A partir del segle I aC, van aparèixer uns textos de Sibil·la profetitzant l'arribada del Messies. Els oracles sibil·lins s'han vinculat amb uns versos obscurs de l'ègloga IV de Publi Virgili Maró (*Andes -antiga Roma-, 15/10/70 aC - †Bríndisi -Imperi Romà-, 21/9/19 aC), que canten la vinguda d'un nen criat a salvar el món.

En veure's complerta la profecia, els textos van exercir una enorme influència en l'Edat Mitjana, veient-se la seva autora prestigiada i obtenint una estima sense precedents per haver anticipat el naixement de Jesucrist.

A causa d'això, aquesta tradició va ser vinculada pel cristianisme amb la figura del Messies i, per això, l'Església Catòlica Romana assimilà el personatge de la sibil·la i el convertí en element de la representació litúrgica de Nadal.

La labor premonitòria de la Sibil·la va ser reconeguda favorablement per diversos Pares de l'Església i la seva reputació ha perdurat al llarg dels segles, com demostra el fet que la seva imatge aparegui entre les figures sagrades que s'inclouen en el gran fresc que Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (*Caprese Michelangelo, Itàlia, 6/3/1475 - †Roma, Itàlia, 18/2/1564), més conegut com a Miquel Àngel, va pintar a prin-

cipis del segle XVI, en el sostre de la Capella Sixtina del Vaticà.

L'Església Catòlica Romana assimilà el personatge de la Sibil·la i el convertí en element de la representació litúrgica de Nadal.

Aquesta tradició es va conservar a les seus de la ciutat de Mallorca i de l'Alguer, on, cada 24 de desembre, en els oficis de la nit de Nadal per commemorar el naixement de Crist, s'interpreta el Cant de la Sibil·la, una peça d'origen medieval que profetitza l'arribada del Redemptor i, al mateix temps, l'arribada del Judici Final. Aquesta manifestació

El jorn del judici
parrà qui haurà fet servici.

Jesucrist, Rei universal,
home i ver Déu eternal,
del cel vindrà per a jutjar
i a cada u lo just darà.

Gran foc del cel devallará:
mar, fonts i rius, tot cremará.
Los peixos donaran grans crits
perdent los naturals delits.

Ans del Judici l'Anticrist vindrà
i a tot lo món turment darà,
i se farà com Déu servir,
i qui no el crega farà morir.

Lo seu regnat serà molt breu:
en aquell temps sots poder seu
moriran màrtirs tots a un lloc
aquells dos sants, Elies i Enoc.

Lo sol perdrà la claredat
mostrant-se fosc i entelat,
la lluna no darà claror
i tot lo món serà tristor.

Als mals dirà molt agrament:
—Anau, maleïts, en el turment!
anau, anau al foc etern
amb vostre princip de l'infern.

Als bons dirà: —Fills meus veniu!
benaventurats posseïu
el regne que està aparellat
des de que el món va ésser creat.

Oh humil Verge! Vos qui heu parit
Jesús Infant aquesta nit,
a vostro Fill, vullau pregar
que de lo infern nos vulla guardar.

El jorn del judici
parrà qui haurà fet servici.

cultural és Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat des del 2010 per la UNESCO.

El Cant de la Sibil·la és una versió del *Judicii signum*, drama litúrgic que anuncia el Judici Final en la celebració del naixement del fill de Déu. Abans del segle XV es cantava en llatí i que posteriorment va ser traduït al català a la Provença.

Durant la Missa del Gall, la nit del 24 de desembre, el protagonitza una persona —infant, jove o adult, segons cada població— que va vestida amb una túnica, un mantell de sedes brodades, un casquet o capell i una gran espasa a les mans. El text del Cant és en català, per la traducció feta a la Provença al segle XIII, i és acompanyat per l'orgue de l'església, amb la melodia gregoriana més arcaica d'Europa. En l'actualitat, el Cant de la Sibil·la es canta cada vegada en més indrets del país: l'Alguer (Sardenya), Mallorca, Barcelona (Santa Maria del Mar, el Clot, Sant Gervasi), Ontinyent, Sueca, Lleida, Gandia, Vic... ©

Partitura del Cant de la Sibil·la

El Cant de la Sibil·la en la catedral de Barcelona

Judicii signum in plano.

Deus qui pro receptorum beneficiorum tuorum recognitione sanctos angelos tuos in gratia et gloria tue beatitudinis eternaliter confirmasti: concede propitiis: ut qui petitionem nostram ad effectum benigniter deducisti: inde tibi dignas gratias refereres: ad celestem nos gloriam pervenire.

Beate et gloriose semper virginis marie intercessio gloriosa nos protegat: et ad vitam perducatur eternam. *Per christum dominum nostrum. R. Amen.*

Quandoque vero solet fieri processio per vias añas et hymnos beate Marie cantando: et in reditu processionis in ingressu templi. Te deum laudamus inchoando etc. ut supra. peragendo: et si pro adeptis pluviam finit gratie: tunc predictis orationibus additur beati Er. n. gaudi oratio: et si pro impetrata serenitate beati Odonis additur oratio.

Judicii signum in nona lectione matutinarum naturalis domini sequenti modo in sede Argellensi a puero cantatur.

Al joim del iu di ci parra qui au raser fer ui ci. *E.*

An rey vin draperpetu al/ vestit de nostra carn mortal.

Del cel vindra tot certament: Per fer del setgle futjamen.

Al joim del iu di ci. *tc. E.*

Poema d'Antoni Bori i Fontestà,
"L'escut de Catalunya" que forma
part del poemari titulat
"Lo trobador català" (1892).
Els nostres avis l'aprenien de
memòria a l'escola.

L'ESCUT DE CATALUNYA

En la que Sant Jordi empunya
bandera de color blanc
hi ha l'escut de Catalunya
amb quatre barres de sang.

D'aquestes barres la història
està escrita amb lletres d'or
per saber-la de memòria
i gravar-la en nostre cor.

Essent Carles rei de França
i senyor dels catalans,
entraren folls de venjança
en ses terres els normands.

Per sostenir sa corona
demanava el rei, socors
al comte de Barcelona
el valent Jofré el Pilós.

En saber la nova, empunya
el comte l'arma i l'escut
i s'enduu tot Catalunya
cap a França resolut.

Així que a França arribava
amb la flor dels catalans,
el rei Carles reculava
atropellat pels normands.

I llençant-s'hi de seguida
el brau Jofre amb sos valents
va deturar l'investida
dels normands forts i potents.

Més, quan vençut reculava
l'enemic, rostolls avall,
un llançó al pit se li clava
i el fa caure del cavall.

Dins d'una tenda els de França
ferit el comte han entrat,
posant-li al capçal la llança
i l'escut al seu costat.

I en entrar a dur-li la nova
de què els normands han perdut
veu el Rei al comte Jofre
mirant trist el seu escut.

-Si a vós se us deu la victòria
per què al rei trist us mostreu?
Si voleu honors i glòria
comte Jofre demaneu!

-Des d'avui de vostre terra
sereu comte independent,
sereu mon company en guerra
i en pau, l'amic més prudent.

-Grans mercès, al rei de França
li respon Jofre el Pelós.
-No em reca, no, el cop de llança
que dessagna tot mon cos.

-Ço que em reca i cor me lliga
és veure llis mon escut,
sense cap blasó que diga
els honors que he merescut.

Llavors el rei de seguida
S'acosta al llit del valent;
xopa els dits amb sa ferida
I així li diu dolçament:

-Amb sang del cos a la guerra
haveu guanyat el blasó,
quan torneu a vostre terra
brodeu-lo en vostre penó.

I passant quatre ditades
del brau Jofre en l'escut blanc,
hi deixarà assenyalades
les quatre barres de sang.

PARCS I JARDINS

PER GAUDIR DE LA NOSTRA CIUTAT

QUINA RELACIÓ EXISTEIX AMB LA NATURA

"Al bosc, a la natura, de sobte, vens a ser el que sempre vas ser"

Juan Goñi, guia de bosc a Navarra i escriptor de diversos llibres

Elvira Bertomeu
Tècnica en APSD

La natura ens dona vida (oxigen), ens relaxa, ens connecta amb la bellesa i amb els nostres sentits (la vista, l'oïda, l'olfacte...); una connexió, en molts moments d'allò més necessària per a molts de nosaltres. És per això que sovint busquem aquesta natura i aquesta connexió per oxigenar-nos i desconnectar de les presses del dia a dia, sobretot si es viu en una gran ciutat; de fet, això no és una novetat, els jardins han acompanyat a la humanitat al llarg de la història, existeix una relació ancestral amb la natura; però ara no allargarem massa i, en aquest cas, ens centrarem més a prop en la història i fixant el focus a la ciutat de Barcelona.

LA NATURA I ELS ESPAIS VERDS A LA CIUTAT DE BARCELONA

Abans dels parcs públics, a Barcelona, hi havia jardins envoltant les diferents cases de les famílies benestants, però no estaven oberts a tothom, només en podien gaudir els residents de la casa, els seus convidats, o els seus treballadors, encara que fos mentre feinejaven.

El primer parc públic de Barcelona és el Parc de la Ciutadella, construït per Josep Fontserè i Mestre.

El seu projecte va ser aprovat l'any 1872 pel consorci de Barcelona per, on abans era el recinte militar que Felip V utilitzava per controlar la ciutat, es construís un parc. De fet, el General Prim i Prats va cedir l'espai de 31 hectàrees específicament per a la construcció d'un parc. Aquest va ser utilitzat dins l'entorn de l'Exposició Universal de 1888, amb Elies Roger i Amat substituint a Fontserè per perfilar el projecte.

D'aquesta exposició, han quedat mostres arquitectòniques, com són alguns dels seus edificis modernistes que es mantenen i avui són museu: el Museu de Ciències Naturals, l'Hivernacle, l'Umbracle i el restaurant

Castell dels Tres Dragons (seu del Museu de Zoologia de Barcelona i, actualment, centre d'investigació i conservació del Museu de Ciències Naturals). Però també es conserven edificis de l'etapa militar, l'antiga ciutadella, i que es van aprofitar, com el palau del governador (en la Segona República, seu de l'Institut Escola, actualment, un Institut de Secundària de la ciutat), la capella, i l'edifici de l'arsenal (avui dia, seu del Parlament de Catalunya).

Per altra banda, la meitat dels terrenys del parc són ocupats pel Zoo de Barcelona, inaugurat el 1892 amb animals de col·lecció privada; **de l'altra meitat, po-**

Detall de la font la "Dama del Paraigua"

Llac del parc de la Ciutadella

dem gaudir dels variats espais en què està distribuït ara el parc: del seu llac i de les seves barquetes de rem; dels seus passejos i de les seves esplanades de gespa. Tot passejant podem contemplar la gran varietat d'arbres (molts d'aquests, centenaris), arbustos i plantes; i, pels amants de l'ornitologia, de la gran varietat d'espècies d'ocells que es poden veure i sentir; **també, la glorieta dels músics**, un quiosc on se situava la banda de música municipal, construït el 1884; i d'un gran nombre d'escultures repartides per tot el parc, de les quals destaquen la **Dama del paraigua**, tot un símbol i realitzada expressament per a l'Exposició Universal del 1888, obra de Joan Roig i Soler; el **Mamut**, obra de l'escultor Miquel Dalmau; i enmig de l'estany podem trobar una còpia de l'obra de **El Desconsol**, de Josep Llimona (l'original, es troba al Museu Nacional d'Art de Catalunya).

La Dama del paraigua:

Aquesta es va afegir com a element final el 1885, al lloc on havia d'anar un altre element escultòric, a la font que el 1882 va dissenyar Josep Fontserè.

La font es pot veure avui dia dins del recinte del zoo, formant part d'un estany circular, amb base de rocalla i dues bases superposades per culminar amb la dama dalt de tot.

El Mamut:

L'escultura, és una reproducció feta de pedra i, a mida natural, d'aquest animal extingit. Ha quedat com a única mostra de l'exposició que es volia fer per part de la Junta de Ciències Naturals, de les 12 proposades pels geòlegs membres, el 1907.

Glorieta dedicada a Sonia Rescalvo Zafra, que va morir assassinada el 6 d'octubre de 1991 en aquesta glorieta, per un grup neonazi a causa de la seva identitat de gènere

Escultura de pedra de l'extingit Mamut

Medallons amb llargandaixos,. Obra d'Antoni Gaudí

Un altre element que destaca és la Cascada Monumental dissenyada per Josep Fontserè el 1875, amb un jove Antoni Gaudí com ajudant de la creació. Es va

dos nivells, emmarcat amb dues escales laterals, acabant a la part superior, amb un arc triomfal i dos pavellons, a banda i banda, d'on es pot contemplar les

Espectacular font del Parc de la Ciutadella

Els grius, elements escultòrics de la font

inaugurar el 1881 i, després d'aquesta es van afegir diferents aportacions escultòriques d'altres artistes del moment. Aquesta està formada per un estanc a

vistes. Amb un element escultòric, com imatge central de tots els elements, el Naixement de Venus; envoltada d'altres figures, de diversos artistes, com les

que formen els brolladors per on surt l'aigua, obra de Rafael Atché, essent cadascun diferent de l'altre; o els dos medallons de la part superior, amb llangardaixos, obra d'Antoni Gaudí.

dans de la ciutat, es tracta del Jardí del General, en nom del Cap general Castaños. El 1840 es va fer una ampliació per la visita de la reina Isabel II, que va passar de 0,4 a 0,5 hectàrees. Aquest, era d'estil clàssic; estava envoltat d'un mig mur amb pilastres i enreixat de fusta, amb una gran porta principal enreixada de ferro i pilastres a banda i banda de marbre, amb l'escut de Barcelona al centre; de forma triangular i amb un passeig al costat, amb arbres donant ombra; plaquetes amb seients de pedra, glorietses, fonts i un estany amb peixos, cignes, i amb una illa al mig amb dos paons; decorat amb escultures per tot el jardí (4 bustos, i 5 estàtues de cos sencer: Minerva, Ceres, la Medicina, la Fidelitat i una altra de Bacus i Adriana), també testos ornamentals i parterres amb plantes i flors, i hi havia gàbies amb ocells de diverses espècies i es podien veure d'altres animals pel voltant. Era l'avançat al que avui dia seria un parc públic i un dels primers espais públics on es podien trobar tanta varietat d'animals. S'hi passejaven les persones de l'època a les tardes, xerraven, i es mostraven en públic. El 1874, amb la construcció del Parc de la Ciutadella i la reorganització urbanística de la zona, desapareix aquest espai, construint-se en el seu lloc, l'actual Passeig de Picasso i diverses illes de cases.

Uns anys abans, el 1816, entre el passeig de Sant Joan i la porta d'entrada del Parc de la Ciutadella es va crear un passeig que era punt de trobada pels ciutadells i la reorganització urbanística de la zona, desapareix aquest espai, construint-se en el seu lloc, l'actual Passeig de Picasso i diverses illes de cases.

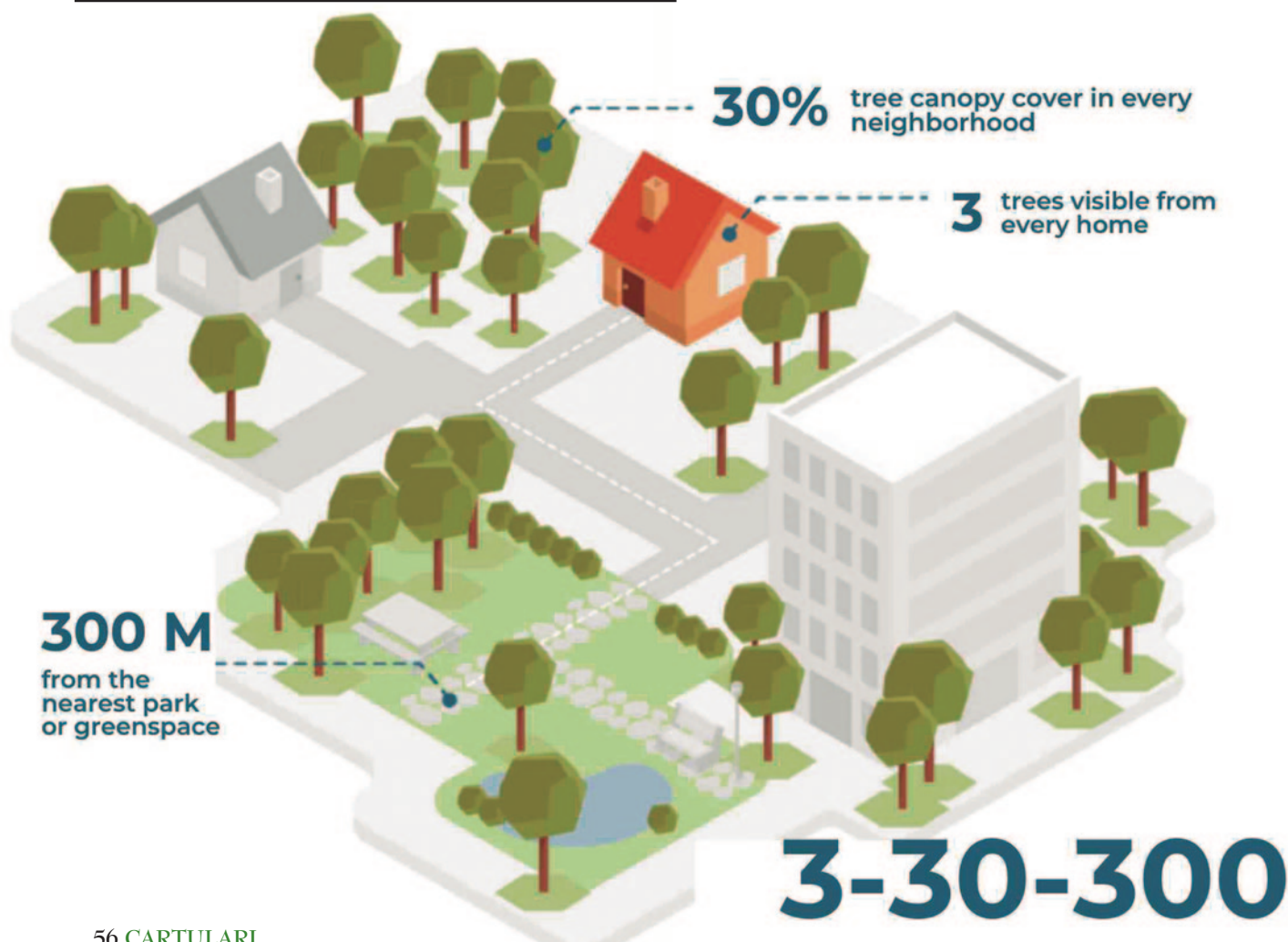
Jardí del General, dibuix de Dolors Anglada Sarriera

Del jardí del General es va conservar la font al·legòrica a la Fertilitat, que durant un temps es podia trobar al Parc de la Ciutadella.

També els 4 bustos de l'Aflicció, la Modèstia, la Senzillesa i la Solitud, que després d'estar al Parc de la Ciutadella, es van traslladar als Jardins de Pedralbes.

ELS PARCS PÚBLICS A LA CIUTAT

No serà fins passats uns anys, més endavant, que s'ampliarà aquesta distribuïda xarxa d'espais verds arribant a la que és avui en dia, i de la qual podem

gaudir per tota Barcelona i tots els seus barris. La raó és que cada cop es dona més importància a la necessitat d'aquests espais verds, no només a la desconexió, el fet de gaudir i la bellesa que aquests espais verds aporten, també a la necessitat de salut i d'higiene dins de la ciutat, sobretot amb la Revolució Industrial i després, encara més, amb la contaminació cada cop més elevada, amb tanta maquinària i tant vehicle. Això és perquè...

“Els jardins són a la ciutat el mateix que els pulmons al cos humà”

Com deia Josep Fontserè, com a lema del projecte del Parc de la Ciutadella.

Com veurem, d'aquests parcs i jardins repartits per tota la ciutat, en tenim de ben variats, no només en

mida i aspecte, també varien segons la seva tipologia, en podem trobar: d'històrics, són un patrimoni que ens ve donat del s. XVIII-XIX; els temàtics que són d'especialització, poden estar dedicats a diverses espècies, com ara als cactus, les suculentes o a plantes aromàtiques...; els urbans, del s. XX, amb zones d'esbarjo específiques per gent gran i infantil; i els forestals, amb boscos de pins, alzines, sotabosc i zones de pícnic; o de biodiversitat, amb fauna i flora com ocells, insectes i d'altres.

ELS BENEFICIS DE LA NATURA EN LA NOSTRA SALUT I EL NOSTRE BENESTAR

Seguint la mateixa línia de visió de Fontserè sobre la necessitat d'espais verds a la ciutat, en Cecil Konijnendijk, investigador i professor expert en planificació urbana, ens mostra la regla del 3-30-300, en la que estableix uns criteris perquè la ciutat es transformi (o torni a les seves arrels, al que un dia va ser, també tal com ens diu Juan Goñi) i la naturalesa estigui a l'abast de tothom. De fet, aquest pensament és sostingut per múltiples estudis, i amb ell vol que la vegetació faci el nostre entorn més agradable i saludable tan física com mentalment.

Es basa en poder, cadascú de nosaltres: veure 3 arbres des de casa nostra, viure en un entorn on el 30% del barri estigui cobert amb vegetació verda i, a més, no

Planell de José Fonsere amb la proposta del parc de la Ciutadella, amb el seu lema

Jardí a la cruïlla dels carrers Rocafort i Consell de Cent

més de 300 metres d'un parc o un espai verd de mida considerable.

Així, podem concloure que, si tots els barris de la ciutat disposen de vegetació, a més de l'entorn agradable, que aquesta aporta, també ens millora la qualitat de l'aire, redueix les altes temperatures a l'estiu, i controla l'aigua de la pluja.

Donem un cop d'ull històric i veiem com hem arribat fins aquí, en poc més de 175 anys, cap a la meitat del s. XIX, en plena revolució industrial a Catalunya, la instal·lació de màquines de vapor, cases-fàbriques, amb els seus fums, i les dificultats respiratòries que acaben repercutint a la població. Amb l'arribada del primer ferrocarril Mataró-Barcelona (1848) i el 1854 a Molins de Rei, Martorell i Granollers, dona pas a una facilitat de moviment, que amb l'oportunitat de prosperar fa que, en poc temps, augmenti la població a

Barcelona (en 1860, Barcelona, comptava amb 190.000 habitants; el 1900, gairebé es triplica aquesta xifra, arribant als 537.354; el 1950, ja passava del milió; avui dia ja són 1.732.066 ciutadans). Amb aquesta densitat de població i d'edificació consecutiva, es fa de manifest la necessitat de verd a la ciutat.

Arriben les primeres places enjardinades (la Plaça Reial, Plaça del Duc de Medinaceli, Plaça d'Urquinaona i Plaça de Tetuan), amb l'enderroc de les muralles i de la ciutadella, s'obre la ciutat i es construeix el primer parc públic (Parc de la Ciutadella); a partir d'aquí es dona cada cop més importància als espais verds i la necessitat d'organitzar i gestionar aquests nous elements urbanístics; és per això que el 1917 surt la plaça de direcció d'Arbrat i Jardins de la ciutat, conegut més endavant com Institut Municipal de Parcs i Jardins de Barcelona i, mirant cap endavant, també la creació del Servei de Projectes Urbans.

Racó del Parc de la Ciutadella

Amb les noves institucions, la legislació, les mesures i plans que es van executant i les reivindicacions i lluites veïnals van estructurant tots els canvis urbans i la progressiva xarxa de parcs i jardins, els horts urbans, places, interiors d'illa i altres enjardinaments i espais verds de la ciutat.

En definitiva, tenim tot un gran ventall de parcs i jardins per gaudir, sigui sol o acompanyat, per desconnectar, per exercitar, per contemplar, per trobar-se o retrobar-se... que cadascú triï l'espai i com gaudir-lo, però veient tot el que ens aporten, s'han de gaudir d'aquests espais, s'han de valorar i també s'han de cuidar. ©

PER A INFO DE PARCS I JARDINS

- Ajuntament de Barcelona
Parcs i Jardins de Barcelona
- Mirades del verd, cronologia, ecologia urbana
- Generalitat de Catalunya
Repensant els jardins històrics
- Cultura i natura, una relació indivisible, Juan Goñi.
- Història del verd urbà de Barcelona i del servei de parcs i jardins
- Jardins urbans, fragments de natura (jardins i patrimoni)
- El model 3-30-300, la fórmula verda per les ciutats més saludables
- Betevé – Va passar aquí, El Jardí del General, el primer parc públic de Barcelona
- Viquipèdia
- Wikipèdia
- Barcelofil·lia

CREU DE TERME

A la placeta de Ramon Amadeu de Barcelona, davant de l'església de Santa Anna, molt a prop de la plaça de Catalunya, hi ha una creu de terme amb una història peculiar

Les creus de terme són uns monuments, amb forma de creu, que durant l'edat medieval es col·locaven a la vora dels camins, al límit del terme municipal -d'aquí el seu nom-, per donar la benvinguda o acomiadar els transeünts que arribaven o sortien d'una població. Era una manera d'anunciar que s'arribava a una població cristiana. Algunes s'emplaçaven a la sagrera d'una església, mar-

cant el límit de l'espai al voltant de l'església en què persones i béns estaven sota la protecció de la pau i treva.

Solen ser de pedra, alçades sobre una base circular o poligonal esglaonada, un fust vertical cilíndric o poligonal, un capitell que pot estar decorat amb sants o altres figures esculpides, i coronat per la creu pròpiament dita, on normalment hi ha esculpit el Crist crucificat a l'anvers i la Mare de Déu amb el Nen al revers.

És pertinent remarcar que al començament de la Guerra Civil espanyola, gran part de les creus de terme de Catalunya van ser abatudes, com molts

La creu a la plaça Major d'Almatret, el 1906

DE SANTA ANNA

Joan Andrés
Enginyer tècnic
industrial

altres signes del cristianisme, per l'esclat popular anticlerical violent del sector republicà, que veien l'Església aliada als franquistes. Per aquest motiu moltes de les creus de terme que encara subsisteixen són rèpliques de les originals, o han estat substituïdes per unes de noves.

La creu de Santa Anna, però, no es col·locà al límit del terme de Barcelona, ni de la sagrera de l'església de Santa Anna. La seva història és una mica complicada, i s'ha descobert recentment:

Aquesta creu estava originalment situada a la plaça Major d'Almatret, un poble del Segrià a tocar

La creu a la plaça Major d'Almatret, el 2025

de la Franja de Ponent. És una creu renaixentista, datada el 1608, d'autor desconegut. Als anys 1920 va caure i es va reubicar sota el campanar. En començar la guerra civil, el 1936, l'escultor Apel·les Fenosa la va desmuntar per protegir-la del vandalisme antireligiós i la va fer portar al Monestir de Sant Cugat, on va quedar dipositada. Amb el pas

dels anys, ningú recordava ja la seva procedència, i el rector de l'església de Santa Anna, al Barri Gòtic de Barcelona, Joan Evangelista Salvans, la va reclamar per a col·locar-la davant del temple barceloní, on es va inaugurar el 9 d'abril de 1944.

El 1992 uns brètols van trencar un braç del sant-crist amb un cop de roc. L'any 2000, uns joves vàndals van pujar a la creu, fent-la caure i es va trencar. Un dels joves es va ferir en caure. La parròquia va denunciar els joves pels danys i el ferit va denunciar la parròquia pel mal estat de conservació del monument. Durant el judici, que va guanyar la parròquia, es va descobrir la procedència de la creu. L'Ajuntament d'Almatret, en assabentar-se que la creu era del poble, la va reclamar, i els hi va ser retornada el 20 de desembre del 2005, un cop restaurada, i es va tornar a col·locar a la plaça Major.

El 2006 se'n va fer una rèplica exacta, que és la que actualment hi ha davant de l'església de Santa Anna.

La creu original, a Almatret, té una base quadrada, amb quatre graons i un pedestal també quadrat. En canvi, la còpia de Santa Anna té la base octogonal, amb tres graons i un pedestal octogonal. El fust, en els dos casos, és octogonal.

Al capitell hi ha esculpits santa Bàrbara, sant Pere, sant Pau, sant Joan Evangelista, sant Roc, sant Jaume, sant Isidre i santa Cecília. També hi ha gravada la data 1608. A la creu hi ha esculpit el Crist crucificat a l'anvers i la Mare de Déu amb el Nen al revers. ©

*Imatges (Wikimedia Commons):
i personals*

Detall de la Creu

La rèplica de la creu, davant de l'església de Santa Anna (2025)

VALL DE NÚRIA

Crònica d'una petita aventura

“A poc a poc es fa camí”

Lluïsa Goberna

Vam començar la nostra sortida des de Barcelona un dissabte, amb l'autocar ple de gom a gom.

Un cop arribats a Ribes de Freser, vam agafar tot el grup el cremallera que ens va pujar fins a la Vall de Núria. Seguidament, després de deixar les maletes a l'hotel, vam començar la nostra descoberta per aquesta impressionant vall.

Guiats, com sempre, per l'amic Manel vam pujar en el telefèric fins a l'Alberg Pic de l'Àliga. **Des d'allí vam iniciar el camí per fer el Via Crucis, un recorregut monumental on es poden veure les 15 estacions, cada una amb una creu diferent.** Aquest Via Crucis va ser impulsat amb motiu d'un congrés franciscà l'any 1914

Després de gaudir del camí, tot baixant, ens vam dirigir cap al restaurant, ja que era l'hora de dinar. Un cop acabada la sobretaula vam anar cap al santuari i vam visitar l'església.

El Santuari-Basílica de la Mare de Déu de Núria destaca per ser un dels santuaris marians més elevats del món, ja que està situat a gairebé 2.000 metres. No hi ha dades exactes de la seva fundació, però per documentació trobada se sap que el 1162 a la vall hi havia un alberg a prop d'una capella dedicada a Santa Maria que servia d'aixopluc als pastors i als devots que pujaven a visitar la Verge. Durant el segle XV, la devoció per Núria va créixer a les comarques veïnes, i van ajudar a reconstruir el santuari, que restà en molt mal estat degut al terratrèmol de l'any 1428.

amb la idea de crear una ruta entre les ermites de les muntanyes i el santuari. El bisbe Benlloch va posar la primera pedra i es va acabar el 1963.

Va ser a mitjans del segle XIX quan Núria va començar a canviar la seva fesomia amb l'edificació de les primeres cases per allotjar-hi els visitants.

Dalt a la esquerra
ESTACIÓ II,
Jesús porta
la creu a coll

Dalt a l'a dreta
ESTACIÓ V,
el cirineu
ajuda Jesús

ESTACIÓ VI,
la Verònica
eixuga la cara
de Jesús

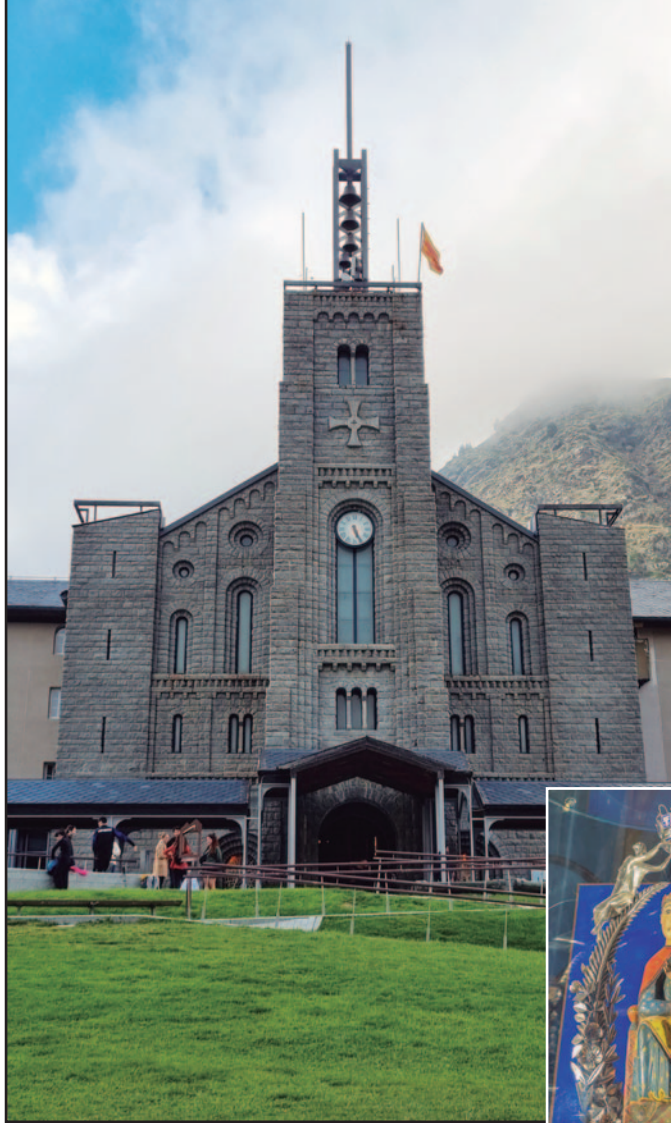

Les escultures
de cada una de
les estacions
són de dissenys
diversos i molt
originals, tal
com es pot
observar
a les imatges

ESTACIÓ VIII,
Jesús consola
les dones de
Jerusalem

Façana del santuari

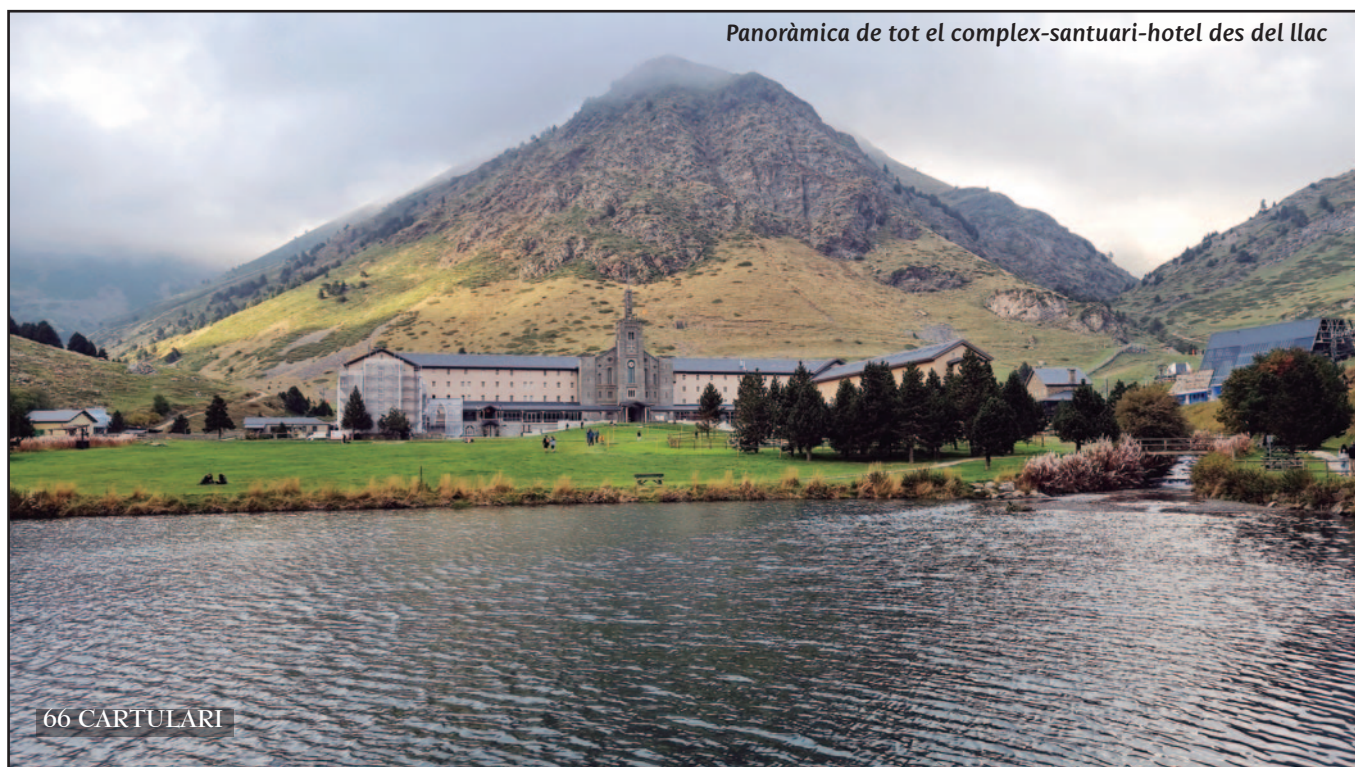
La Mare de Déu de Núria dins de l'església

El 1883 va tenir lloc la col·locació de la primera pedra de l'església actual. A principis del segle XX els bisbes d'Urgell Benlloch i Guitart van prendre la determinació de modernitzar les dependències del santuari. L'arquitecte Josep Danés va ser l'impulsor del projecte que va crear la fisonomia que té actualment el complex de Núria, incloent-t'hi l'Hotel la Vall de Núria. Danés va rebre l'encàrrec el 1922 i el 15 d'agost de

1923 es va posar la primera pedra del nou complex-santuari-hotel de Núria. El 10 d'octubre de 2014, l'església del Santuari de Núria va rebre del Papa Francesc el títol de Basílica menor.

La imatge de la Mare de Déu de Núria que es venera a l'església és una talla en fusta de noguera policromada d'estil romànic i data del segle XII o XIII.

Panoràmica de tot el complex-santuari-hotel des del llac

Interior de l'església. Dalt el cambril de la Verge

Rclinatori amb el forat per posar el cap les dones que desitjen ser fertils i alhora tocar la campana

Magnífic vitrall de la Verge, que es troba dins el cambril

El 1936, poc després que comencés la Guerra Civil espanyola, el rector de la parròquia, en mossèn Ventura Carrera, per salvar-la de la crema d'objectes religiosos va agafar la imatge de la Mare de Déu i la va portar a la Cerdanya francesa. Posteriorment va ser traslladada a Suïssa. L'any 1939 va ser dipositada a la seu del bisbat de Lausana-Ginebra-Friburg, fins que finalment va ser retornada al santuari de la Vall l'any 1941.

La imatge va ser segrestada per membres de la campanya "Volem bisbes catalans" el 8 de juliol de 1967, dies abans de fer-se l'acte de coronació, celebrat el 13 de juliol. Per aquest motiu es va fer servir una còpia. L'original es va retornar el 1972, després de ser guardada en diferents llocs, coincidint amb la presa de possessió de Narcís Jubany i Arnau com a arquebisbe de Barcelona en substitució de Marcelo González.

El 1931 a l'habitació número 202 de l'hotel de Núria es va redactar el que seria l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que va quedar ratificat a les urnes el 2 d'agost de 1931 i va ser aprovat per les Corts Generals el 9 de setembre de 1932. Aquest fet es coneix com a «Estatut de Núria».

Tot passejant vam arribar a l'Ermida de Sant Gil. La història de Sant Gil es remunta a l'any 700, quan predicà la fe cristiana. Dins la tradició, segons uns antics

Ermita de Sant Gil

Interior ermita amb l'ícona de Sant Gil

pergamins recollits per mossèn Francesc Marés, doctor en Teologia, i editats en el seu llibre *“Història i Miracles de la Sagrada Senyora de Núria”* imprès el 1666, Sant Gil habità aquestes valls durant uns quatre anys. Fou un abat benedictí i eremita, nascut a Atenes, que va arribar a Núria des de la Provença, a l'entorn de Nîmes. Les poques pertinences del sant eren una olla on cuinava els àpats, una campana que feia sonar per a convocar a oració els pastors que portaven el bestiar a pasturar a la contrada i compartir amb ells els menjars, una imatge de la Mare de Déu que ell mateix havia fet amb fusta de noguera, i una creu. **Quan va deixar aquell paratge, arran d'una persecució religiosa, va enterrar els quatre objectes, la Mare de Déu, La Creu, la Campana i l'Olla.**

L'any 1072 un pelegrí anomenat Amadeu, vingut de Dalmàcia (actual Croàcia), va tenir una revelació divina en què se li encomanava que anés a Núria per recuperar els objectes que Sant Gil havia enterrat. El lloc estava indicat per una *“pedra blanca”*. També se li demanà que aixequés una capella en honor a la Mare de Déu. El pelegrí va passar temps a la recerca de les relíquies, buscant-les, sense cap èxit. Tanmateix, va aixecar tal com li havia dit l'àngel de la revelació, una modesta capella. Passats uns set anys, uns altres pelegrins o pastors van trobar els objectes de manera miraculosa quan un brau va colpejar una

roca. Encara es conserven al santuari i s'han convertit amb el pas del temps en els símbols de Núria. L'ermita es va construir l'any 1615 al lloc on va ser trobada la imatge de la Mare de Déu, en record de l'estada de Sant Gil a la Vall de Núria.

Entre les dones va fructificar la creença que aquella *“pedra blanca”* era un símbol de fertilitat. Aquesta creença va fer que moltes dones que volien tenir descendència anessin a Núria per tocar la roca. Segons creia el folklorista Joan Amades l'origen de la *«pedra blanca»*, de què parlava l'àngel a Amadeu, ben bé podria ser un megàlit o un menhir que de molt antic es trobava a la vall. **Les creences populars precristianes afirmaven que les dones que tocaven la pedra amb el cos tenien assegurada la fertilitat.**

Posteriorment, la simbologia de la fertilitat es va traslladar a l'olla i a la campana. La dona que volia tenir fills ficava el cap a l'interior de l'olla, mentre la seva parella tocava la campana tants cops com fills volien tenir. Col·locant el cap a l'olla de Sant Gil i fent tocar la campana eren beneïts amb el do de la fertilitat. Aquest costum encara es manté als nostres dies i molt sovint venen parelles a Núria a donar gràcies a la Mare de Déu pel fill o filla que han tingut, després d'haver posat el cap a l'olla.

Panoràmica dalt del mirador

Des dels inicis fins a l'actualitat la simbologia de la fertilitat ha estat sempre present a Núria. Encara que no hi hagi una explicació lògica i científica la realitat d'aquests fets es repeteixen constantment.

A l'interior de l'ermita es troba una icona de Sant Gil, obra de F. Roca Bon. Com a cosa curiosa i interessant es poden veure a les parets, les "rajoles de les Núries". L'ermita durant la Guerra Civil fou cremada i destruïda. L'any 1951 hi va haver una campanya popular on totes les dones que es deien Núria van ser cridades a fer una aportació, o sigui, pagar una pedra que portaria gravat el seu nom per a la posteritat. Hi va haver moltíssima col·laboració i gràcies a aquest fet es va poder tornar a recuperar l'ermita, que és un símbol de Núria.

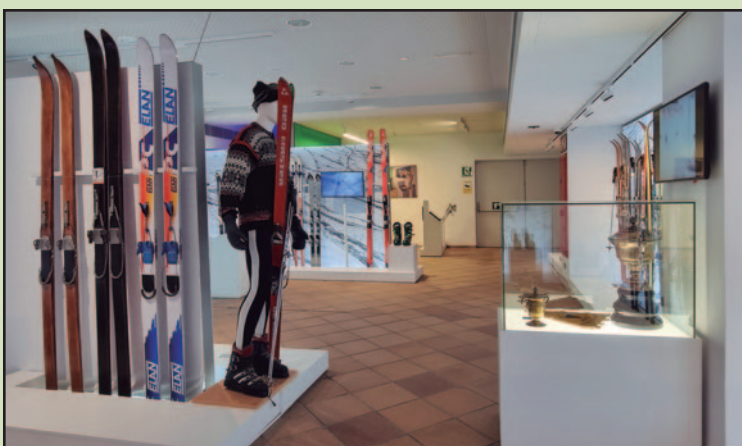

Seguint la nostra passejada vorejant el llac, vam arribar al Mirador de la Creu d'en Riba, on s'albira una esplèndida panoràmica del llac, l'hotel i el santuari. El camí va resultar una mica feixuc, però un cop dalt va valer la pena de fer l'esforç.

Baixant del mirador, vorejant el llac amb el santuari al fons

Exposició
"Memories
de Neu"

A continuació, un cop tornats al santuari vam anar a visitar la interessant exposició "Memòries de Neu", un valuós testimoni de la història de l'esquí de muntanya. La col·lecció d'esquís fou iniciativa de Jaume Gil Mayolas, nascut a Manlleu, empresari del ram de la construcció, fundador de la coneguda empresa que porta el seu nom. Va ser un gran aficionat i apassionat dels esports d'hivern i viatjà sovint per tal de conèixer les estacions d'esquí més conegudes del moment. A l'exposició es poden veure diferents esquís des del 1880 fins a l'actualitat i el progrés que ha tingut lloc durant tots aquests anys. Amb el compromís social de voler deixar constància de l'evolució d'aquest esport tan emblemàtic, aquesta exposició vol explicar la seva història i serveix per conèixer-la millor.

Sortint de l'exposició vam anar al Centre d'Interpretació, on vam poder veure la projecció audiovisual "La Vall dels 5 elements". Va ser molt interessant i ens va agradar força, ja que explicava la relació entre la muntanya i la seva fauna i flora, tot conformant una simbiosi perfecta i que hem de protegir, perquè els éssers humans tenim, malauradament, la tendència a fer malbé tot el que trepitgem. **Per tant, hem de tenir la consciència de salvaguardar aquest important patrimoni natural.**

Cansats, però satisfets per tot el que havíem gaudit d'aquests espais, ja era l'hora d'anar a sopar a l'hotel i descansar.

Poc a poc vam anant fent camí...

L'endemà, diumenge, vam tornar a pujar en el telefèric per agafar un camí que l'amic Manel tenia previst, el "Camí del Bosc de la Verge", però en voler iniciar-lo, va veure que no estava en condicions per caminar-hi, per tant, en vam agafar un altre, però després de pujar un bon tros vam veure que cada cop s'enlairava més i més i vam ser conscients que nosaltres, quasi tots d'una edat, diguem-ne "madureta", no el podíem fer, ja que era una pista d'esquí.

Llavors es va decidir de fer tres grups. Varen trucar

perquè un jeep vingué a buscar a alguns integrants del grup perquè els baixés fins al santuari. L'altre grup va tornar a baixar a peu, però no fins al telefèric, sinó que ho van fer fins al santuari, tot passejant de baixada. I el tercer grup, més agosarat, vam agafar un altre camí del qual no teníem la total seguretat de si estava prou bé per caminar-hi o de si ens portaria directes fins al santuari o no? Suposo que en el fons tots, sobretot en Manel, expert en senderisme, sabíem que aquest sender ens portaria pel bon camí de tornada.

Cavalls pastant dalt de la muntanya

pena l'esforç d'arribar fins aquí per trobar-nos en aquest lloc tan espectacular. Un cop vam descansar una mica gaudint del paisatge i fent les fotos de costum, vam iniciar el descens a poc a poc, però sense pausa, ja que havíem d'agafar el cremallera a una hora concertada i no el podíem

Aquest camí va resultar millor del que ens esperàvem, encara que per què no dir-ho, alguns trams van ser una mica complicats. **I finalment vam arribar a un punt on es podien veure dalt de la muntanya un grup de cavalls pastant, i més avall el riu i un salt d'aigua en un paisatge increïble. La veritat és que va valer la**

perdre. Aquest camí, tots els que el vam fer el vam gaudir força, encara que en alguns trams ens resultés una mica difícil. Ens va quedar la sensació d'haver fet una petita proesa, pel fet que, com he dit abans, tots menys dues persones del grup, tenim una edat.

La construcció del cremallera a principis del segle XX va ser propiciada per dos factors: el primer pel fet que es va incrementar el nombre de practicants d'esports d'hivern i el segon per la idea d'apropar els devots al santuari. L'únic accés al santuari era un camí d'un fort desnivell des de Queralbs, d'una durada d'unes tres o quatre hores i que es complicava durant els mesos d'hivern amb la neu i el gel. El 1917, per primera vegada, es planteja la necessitat de construir una línia de ferrocarril. **El 22 de març de 1931 es va inaugurar el tren cremallera entre Ribes de Freser i Núria.**

La II República Espanyola, degut a la crisi, i posteriorment la Guerra Civil, van resultar fets no gaire favorables per a aquesta línia de ferrocarril. Va ser als anys seixanta quan va augmentar el turisme i la situació va tornar a millorar, però les instal·lacions havien quedat molt malmeses pel pas del temps i també degut al desbordament del riu Freser a causa d'unes inundacions. La companyia no va poder assumir aquesta despesa de reconstrucció i la Generalitat l'any 1982 es va convertir en el principal accionista de la línia.

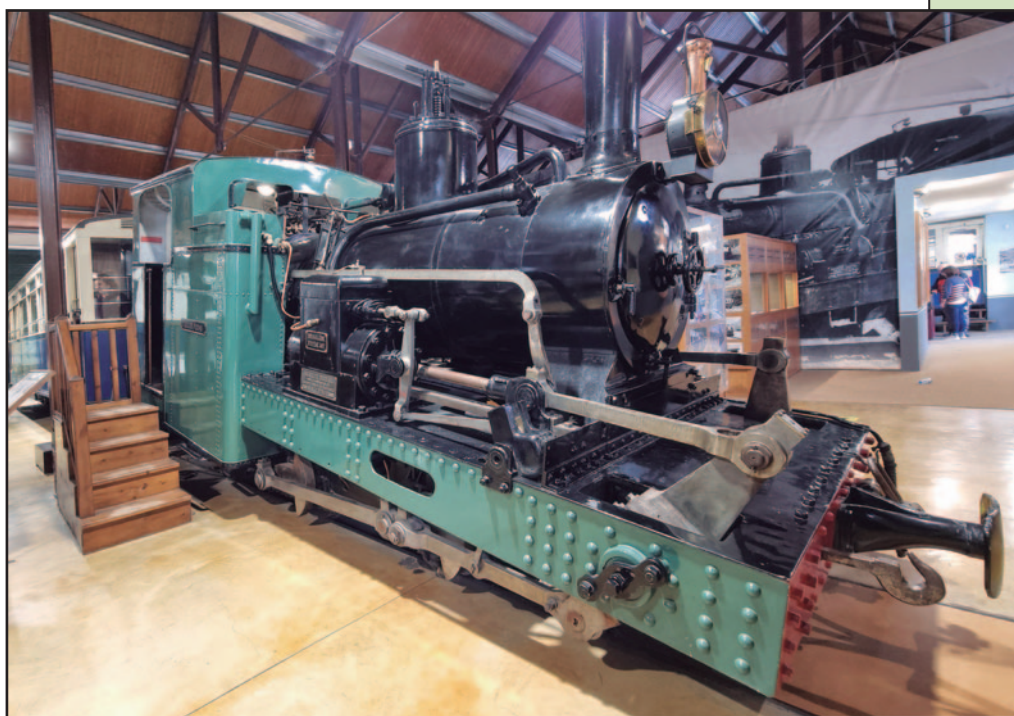
Actualment de les quatre locomotors originals només la E1 modernitzada continua en servei a la línia del cremallera de Núria. La E3, com hem dit abans, es troba exposada al museu.

El tren, amb un recorregut de 12,5 km, el va promoure la "Sociedad de Ferrocarriles de Montaña a Grandes Pendientes".

És el tren que circula a més altitud de tot el territori peninsular.

Després de la visita, ja era l'hora i vam anar a fer el que va resultar un magnífic àpat amb ingredients de la mateixa població al restaurant de l'Hotel Sant Antoni.

No vam visitar la població, només de pas vam veure els llocs per arribar a l'Hotel, però sí volem comentar una mica l'espectacular muntanya amb la creu, que es diu "Roca de la Creu" o "Granòfir de Ribes". El gra-

I aquí s'acaba la nostra estada a la Vall de Núria. Fet el check-out a l'hotel vam agafar el cremallera per tornar a baixar fins a Ribes de Freser.

A la mateixa estació es troba el "Museu del Cremallera" on es poden veure les locomotors originals més antigues dites "la Geperuda" i "l'Elèctrica E3" i el vago-saló, que era considerat de luxe, ja que estava decorat amb molta elegància i amb materials nobles. I també es troba molta informació detallada sobre la història del cremallera de Núria.

Vago-saló, el seu interior estava decorat amb el luxe de l'època

nòfir és una roca de composició granítica subvolcànica, o sigui, una roca de lava de color ataronjat rogenc, que originalment corresponia a la xemeneia d'un volcà (fa 430-460 milions d'anys). El granòfir de Ribes de Freser és el més extens i conegut de Catalunya i es troba sobre la vila, davant de l'església, i al cim hi ha plantada una estelada i una creu de ferro. Deixem per a una altra ocasió la visita en profunditat d'aquesta bonica vila.

Després de dinar, l'autocar ens va venir a buscar per tornar cap a Barcelona, satisfets per tot el que vam descobrir i d'haver pogut gaudir d'aquest entorn tan magnífic en plena natura.

Referències bibliogràfiques:

vallderibes.cat

catalunya.com

ripolleturisme.cat

catalunyatourisme.cat

viquipedia.cat

valldenuria.cat

elcami.cat/camipedia/

historia-de-la-vall-de-nuria

Aquesta visita es va fer els dies 4 i 5 d'octubre de 2025. ©

Campanar de l'església amb la "Roca de la Creu" o anomenat també, "Granòfir de Ribes" al fons

Grup davant de l'alberg de l'Àliga

DESPERTA FERRO!

**CRIT DE GUERRA DELS ALMOGÀVERS EN ESMOLAR
L'ARMA DE FERRO ABANS DEL COMBAT. ELS ADVERSARIS EN VEURE
SALTAR LES GUSPIRES, JA DE LLUNY, S'ACOLLONIEN**

Aquest serà un primer capítol per al coneixement d'alguns metalls i del ferro en particular.

En un segon article faré referència al ferro, però especialment enfocat a la forja i tractament d'acers, centrat principalment en la Forja Catalana.

Manel Tosca
Clavari dels Homes
de Paratge

Des de l'antigor ja deien els contramestres que mai llencessis un ferro, per la seva utilitat en algun moment o per la facilitat de recuperació del metall quan es torna a la forja i se li dona una nova vida en forma d'un altre estri. Apreciat com en l'actualitat. La prova: Llença un tros de ferro al contenidor i mira el temps que triga algú a emportar-se'l. Segueix sent un element poderós pel seu valor i per ésser sempre una arma. A part d'arma resulta un material de protecció i de defensa. Al Castell de Mur -Pallars Jussà (vegeu Cartulari 36)- tenim la reixa del segle XI considerada una de les deganes dels enreixats d'Europa.

De sempre ha indicat fortalesa. La sola menció del seu nom inspira poder i és present en moltes expressions comunes: amb mà de ferro. A ferro mor qui a ferro mata. Una salut de ferro. Mà de ferro amb guant de seda. És com picar en ferro fred. Quan el ferro és calent es doblega fàcilment. Camins de ferro. Aquest xicot tan trempat té una voluntat de ferro!

En la Bíblia, Samuel menciona que els filisteus tenien més poder sobre els israelites perquè tenien el monopoli del ferro.

Després de les cultures paleolítiques i després de les neolítiques entrem en la descoberta dels metalls.

Per iniciar-nos en aquests temes de principis d'història, resulta imprescindible el coneixement del relleu i geologia, clima i transformacions geològiques, evolució del medi ambient vegetal, animal salvatge i animal domesticat. Condiciona el comportament d'aquell home primitiu i de l'home actual, que també tenim els costums mediatitzats per l'entorn i conservem l'instint primitiu, que hauríem de dominar-lo amb l'ètica, cosa escadussera. Fem servir més el ferro que el diàleg.

*Casc romà Museu
de Gavà segle III aC.
Les Sorres entre
Gavà i Viladecans*

Posarem cronologia i després el perquè:

Edat de pedra

2,5 milions d'anys Paleolític-Mesolític-Neolític.

Edat dels metalls

Or. 6.000 anys aC dipòsits al·luvials entre sorres. Quar-sita en vetes hidrotermals. Granit. Diorita i tonalita, pissarra i esquist. I en roques volcàniques riolites i andesites. Palletes en rius, com veiem al Centre d'Interpretació de l'Or de Balaguer, on podem passar pel sedàs sorres auríferes del Segre.

Edat del Coure o Aram

4.000 anys aC mineral de calcopirita, calcocita, covellita, bornita, tetraedrita i enargita.

Edat del Bronze

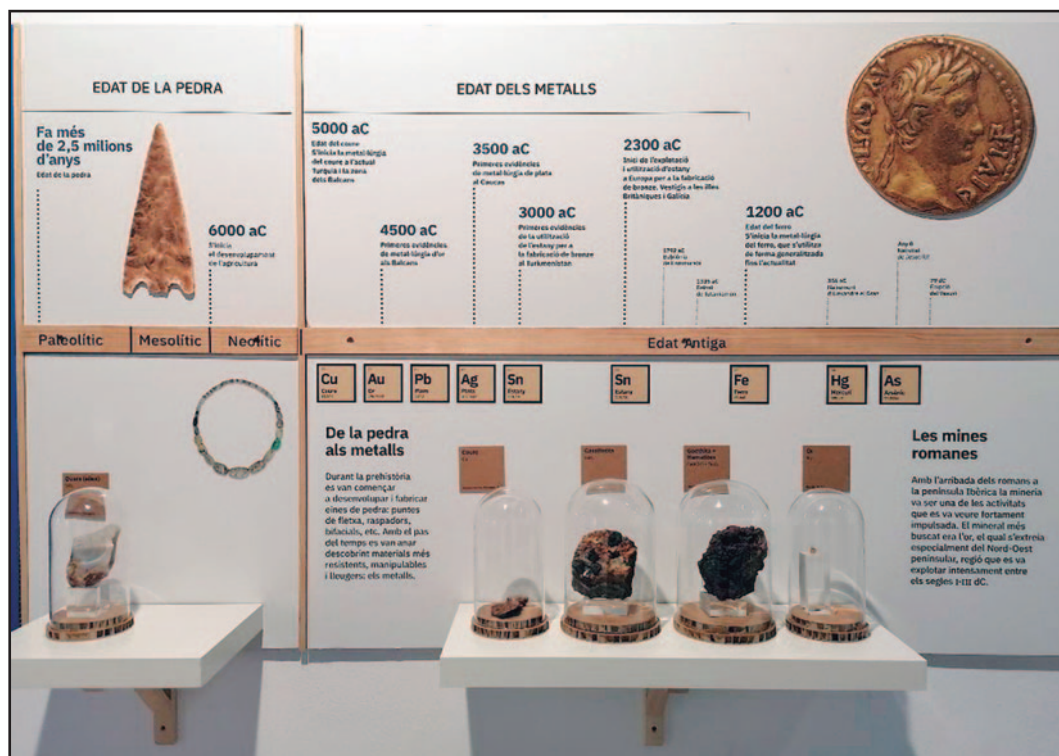
3.000 anys aC. aliatge fet per l'home de coure amb estany. L'Estany 5.000 anys aC es troba a la roca cassiterita i en menors quantitats en l'estannita o dita pirita d'estany. Concorre en aquest mineral la circumstància de què és tan ric en estany com ho és de coure. També conté ferro i sofre. **Veure foto del casc romà Museu de Gavà segle III a.C.** S'utilitza el bronze com arma i també com adorn i ofrena. Així ho demostren les peces de 1.000 anys aC trobades a Menorca en les coves de Càrritx i del Mussol, quan l'habitatge a les illes ja devia ser cobejat com ara. Mira doncs, cobejat, que vol dir desitjat, sembla que indica que sempre ha estat igual l'afany per tenir una cova. Les guerres per la possessió de la terra, les seves riqueses i per quedar-s'hi "foten a fora" els anteriors habitants que van fer el mateix abans i se'n creuen els eters propietaris. Curiosa és la propietat de la terra... Qui se la va quedar primer no la va pagar. *Va descobrir la inflació immobiliària el Cromanyó?*

Llautó. Coure més Zenc, aliatge fet per l'home. El Zenc s'extreu de blenda, smithsonita, calamina, poc identificat a l'imperi romà a pesar que s'utilitzava. Fins a l'Edat mitjana se'l coneixia poc; tant que fins al segle XVIII no va ser reconegut com a element.

Plata. 3.000 anys aC.

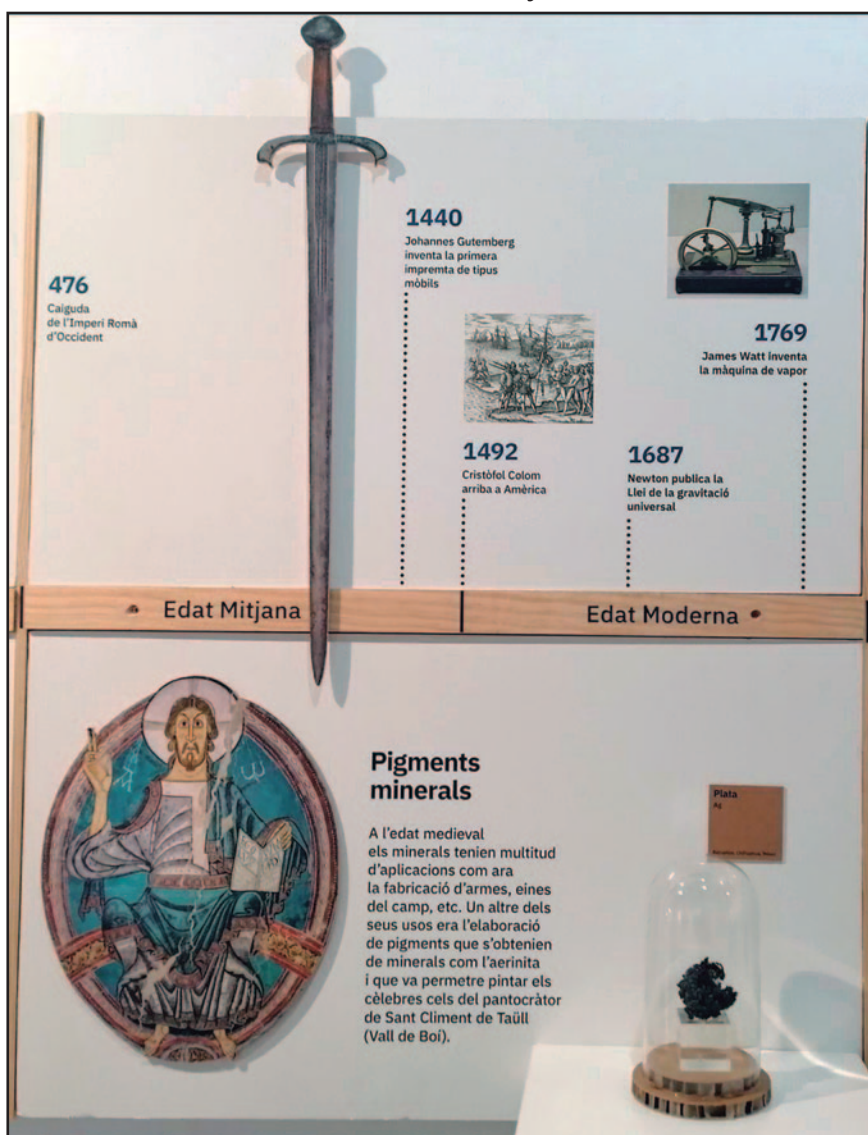
Edat del Ferro

1.200 anys a.C surt de l'hematites, òxid de ferro de puresa 70%, limonita, magnetita i siderita.

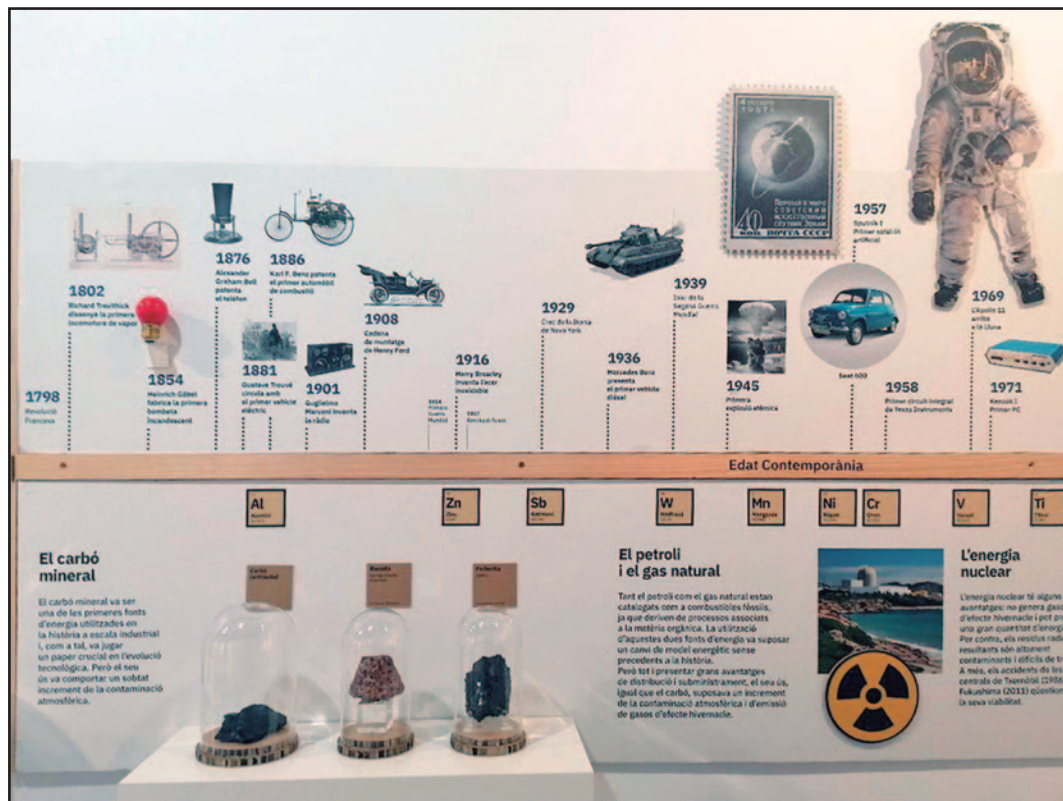

Edat de Pedra - Edat dels Metalls

Edat Mitjana - Edat Moderna

Edat Contemporània 1

I penso que tots aquests coneixements tecnològics s'han anat ampliant fins al present, i presents són en les nostres vides quotidianes, quan resulta que l'origen té milers d'anys.

Temperatures de fusió

Ferro 1.538 °C
Aram, Coure. 1.084 °C
Or 1.064 °C
Plata 962 °C
Zenc 419,5 °C
Estany 232 °C

Què passa si anem augmentant la temperatura? Doncs que el metall es gasifica; per exemple l'or comença a bullir a 2.856°C i passa de fos a gas.

El ferro passa de fos a gas a 2.862°C i "desapareix volatilitzat".

Duresa del Ferro en l'escala Brinell que és la més comuna usada en la tècnica.

Valors:

Ferro pur 80-100 HB

Forjat 100-150 HB

Colat 150-300 HB

Acer 600 HB

Coure recuit 35-60 HB

Forjat en fred 50-60 HB

Bronze (que és aliatge de Coure i Estany)

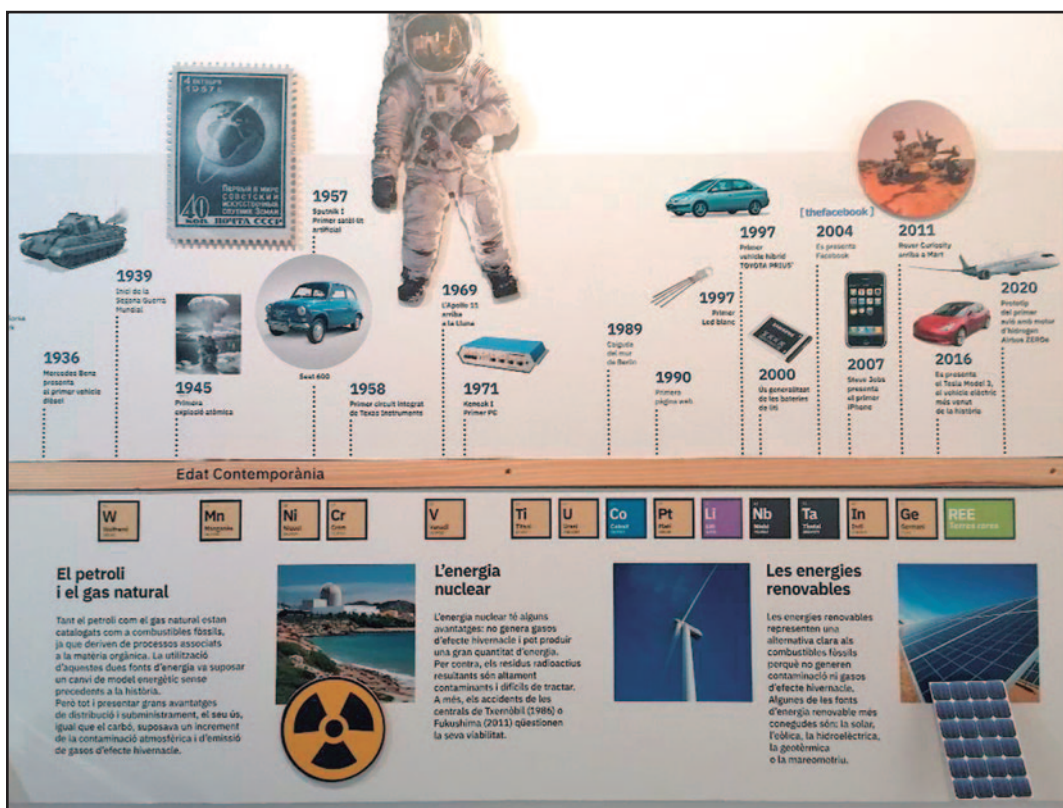
Bronze - Plom 50-100 HB

Bronze - Estany 70-200 HB

Bronze -Alumini 150-300 HB

Bronze - Fòsfor 100-200 HB

Llautó (aliatge de Coure amb Zenc) 55-200 HB

Tots aquests valors poden augmentar actualment amb l'addició d'altres metalls en l'aliatge. No sols la duresa té valor, l'antifricció també.

Tots hem sentit anomenar diferents maneres de ferro i el seu comportament resulta notablement diferent. En definitiva, la seva qualitat resulta primer del contingut de carboni que porta, i després del seu tractament, o sia a cops de mall o per diferents temperatures de refredament. Posteriorment, fem altres aliatges amb una munió d'altres elements. Vegem l'acer inox 316 -ferro-crom-molibdè més níquel, manganès i nitrogen, fòsfor, sofre, en dècimes percentuals.

Ferro Dolç o Ferro Dúctil o Ferro Forjable que porta de 0,1 a 1,6 % de Carboni.

Acer porta de 0,5 a 2% de Carboni.

Fosa o ferro fos de 3 a 5% de Carboni.

Ferro pur o dit naixent resulta rar en la natura i no té utilitat industrial, sols de laboratori per fer experiments. S'oxida de seguida o s'hidrata o sulfura o carbonata, etc.

Història

Des del punt de vista de la:

Química: És de la família del Cobalt Co, i Níquel Ni, cosins del Coure, Zinc, Plata, Or i Titani, de tots ells se'n diu elements de transició.

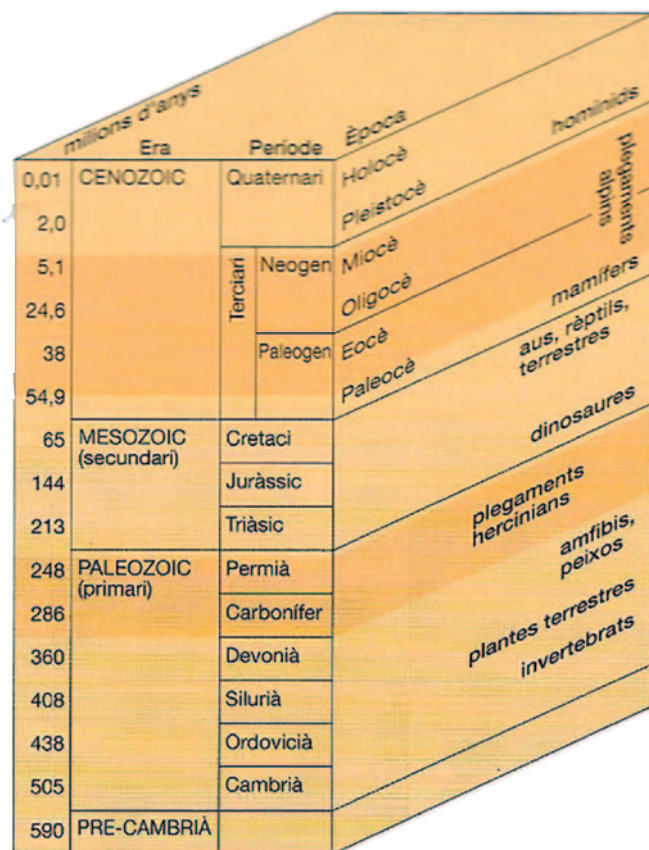
Física: Els tres anteriors poden ser imantats, se'n diuen ferromagnètics, i tenen de valència 2 i 3 (valència és la capacitat de combinar-se amb altres).

Biològica: El ferro no oxidat com pot ser un clau nou no aporta res a cap organisme viu perquè no és absorbible com sí que ho és quan està oxidat i es pot dissoldre i produeix hemoglobina treballant amb microorganismes per després treballar amb hormones. Els éssers vius l'hem d'adquirir en l'alimentació. Ferro 2 o ferrós que és un òxid que ens nodreix de ferro i ens l'aporta la carn. El Ferro 3 o fèrric és també un òxid que costa més que els absorbeixin els animals perquè és poc soluble i hem de passar-lo a ferro 2 amb vitamina C, entre altres recursos gàstrics. En canvi, les plantes sí que el processen i ens el transformen perquè ens sigui assimilable. El Ferro té valència dos i tres com s'haurà intuït.

Universal: Nucli de la Terra i element principal de meteorits, cometes i astres. Notem sideralis, dels astres en llatí. Indústria siderúrgica de la indústria del ferro actualment.

En general, al ser obtingut industrialment a més alta temperatura que l'aram ha estat posterior a la indústria del coure per la dificultat d'aconseguir 1.538°C per fondre el ferro del mineral contra els 1084°C del coure.

En particular però, a Nínive i Egipte s'ha trobat ferramentes de 6.000 anys a. C. que devien ésser més apreciades que l'or.

Edifici Edats de la Terra

Obtenció: Localitzar meteorits de ferro, aquest ferro generalment combinat amb níquel li dona una lluentor preciosa que junt amb les seves característiques mecàniques resultava un producte desitjat. **Una autèntica joia preuada en els temps remots. -Veiem la foto del meteorit.**

Localitzar els minerals més rics, dits menes, com Magnetita, Hematites roja o Oligist, Limonita o Hematites bruna, Siderita o Siderosa. Per extreure la ganga; que és el ferro.

Meteorit Ferro-Níquel

Oligist, especularita, almagra, estroncasang, ferro lluent, ferro roig

Cast.: hematites, oligisto

Angl.: hematite, oligist

Etimologia: del grec *haima*, 'sang', pel color que presenta el mineral en pols

Classe: òxids

Composició: Fe_2O_3

Sistema cristal·lí: romboèdric

Propietats físiques

Lluïssor
metà·lica

Ratlla
vermella

Duresa
5,5 - 6,5

Densitat
alta
5,26

Color

Pàtina

Exfoliació
nul·la

Diafanitat

Hàbit

cristal·lí

botrioidal

oolític

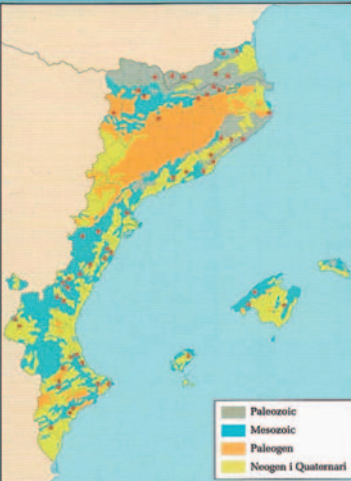
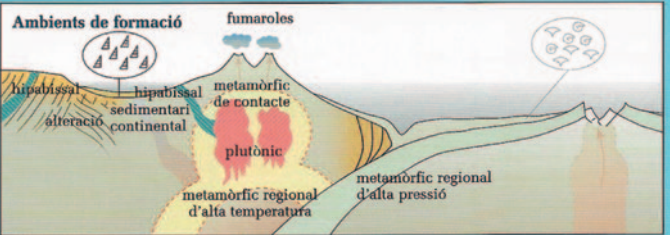
cristal·lí

! És semiconductor de l'electricitat i paramagnètic. S'altera a hidròxids de ferro. La mostra correspon a la varietat d'**hematites micàcia**, i ha estat tractada amb un fixador perquè es conservi millor.

Hematites fitxa 1

Aplicacions És la mena més important de ferro, encara que, actualment, la principal font de ferro per a la producció d'acers és el reciclatge. L'hematites també s'utilitza en bijuteria i en la fabricació de pigments i abrasius.

Associacions característiques
Es troba en zones d'oxidació meteòrica de sulfurs de ferro. També actua com a element de cimentació dels grans en roques detrítiques continentals, a les quals dona el color vermell característic. En roques ígnies es troba com a mineral accessori, amb altres òxids com la magnetita i la titanomagnetita. En roques metamòrfiques de contacte pot estar associat també amb magnetita, granats, epidota, etc. Pot precipitar a partir de fumaroles volcàniques en fons submarins i formar els dipòsits estratificats coneguts com a menes de ferro en bandes.

Hematites fitxa 2

Hematites.

Siderita

La Siderúrgia (evoca el seu nom els astres siderals) és l'apartat de la metal·lúrgia que contempla el ferro en l'ús terrenal. Aquest metall com a base d'aliatges moderns del segle XXI, amb fibra de carboni, el tornem enviant-lo als astres d'on va venir, com un educat present, amb els coets interplanetaris que, malgrat construïts amb compostos de nous materials, encara fan servir bases d'acers en certs requeriments. Poètic, oi?

Procediment industrial des de fa milers d'anys que es fa així:

1r. Triar el mineral més ric.

2n. L'extracció més fàcil al principi recollint el mineral per terra i després recorrent a les pedreres i a la mineria. Cal fer un estudi del cost d'extracció i la riquesa en ferro del mineral. Pensem que tot això ja ho feien especialistes mil·lenaris.

3r. Trituració del mineral i treure a ull les pedres menys riques.

4t. Tamisar per aconseguir els bocins iguals perquè es fonguin tots al mateix temps en el forn.

5é. Moldre i decantar per pes, vibració o rentat tot el que no sigui ferrós. Separant mena de ganga, per treballar sols amb la mena. Ja tenim la concentració o enriquiment.

Forn com el del pa o en olles (gresols) prestant atenció al confinament de la calor perquè no es dissipï i concentri temperatures de 1300°C amb una bona insuflació d'aire preescalfat i carbó de llenya com a combustible que ajuda a la reacció reductora dins el forn.

On tenim a Catalunya arbres per fer carbó, aigua per refrigerar i moure molins i homes forts ociosos quan no es pot fer de ramader? Doncs als Pirineus. A les muntanyes encara hi tenim el record d'aquesta indústria minera i de transformació del ferro en pasta.

Estat pastós del ferro a aquesta temperatura sobre els 1000°C. Ja es podia retirar porcions d'aquesta massa esponjosa i a cops de mall sobre una enclusa escopia les impureses dites cagaferro. A còpia de picar es forjava i segons el refredament van descobrir que les propietats, com la flexibilitat i duresa variaven segons el temps i intensitat del refredament. Aquí entrava la primera marca de la foneria i el seu prestigi. Ara coneixem acer de Toledo, forja catalana, armes de Ripoll... Cosa que en prehistòria i l'Edat mitjana ja devien respectar la denominació d'origen per la fama de les qualitats del ferro i l'acer. Segur, segur que fa 6.000 anys ja funcionava el màrqueting i el Seur de cada època per negociar amb tan preuat material.

A la tomba de Tutankhamon es va trobar entre l'embenat un punyal ben elaborat de ferro de meteorit. Un regal del cel! Com no sabien extreure'l del mineral el fet de trobar-lo a la Terra va dur-los a argumentar religiosament que provenia de déus.

A aquesta temperatura i colpejant contínuament ja teníem la indústria resolta. Ara bé, com que sempre volem més, els forns es perfeccionaren i afegint-hi carbó vegetal que, juntament amb la insuflació d'aire, es va aconseguir ja una reacció de reducció (que és la reacció contrària a l'oxidació) del ferro que ajudava a la bona cristal·lització del llengot.

Aquesta descripció revela la tecnologia desplegada des dels inicis de la metal·lúrgia on havia d'haver-hi un projecte, uns plecs de condicions, un pressupost, termini d'entrega, control de qualitat, màrqueting. Tot avalat per uns professionals que investigaven i establien unes instruccions de fabricació i d'ús. I no escrivien! perquè estem parlant de fa milers d'anys. Imagino que el control de temperatura el devien referenciar al color de la massa ígnia en fases de fusió i triar els moments per a cada operació.

Bravo! Tots uns mestres de la tecnologia i del coneixement pràctic que milers d'anys després hem sabut

teoritzar ajudats d'instruments precisos i sobretot d'escriure procediments per poder repetir el treball amb èxit.

De la metal·lúrgia dels metalls d'importància vital era la siderúrgia. Curiosa resulta la concurrència en el

La taula periòdica

Taula periòdica, elements més preuats actualment

significat del mot que sona quasi igual en grec, sideros, que significa ferro i també astres siderals en llatí. Ara bé, podrien estar lligades les arrels significatives per sobre de les gramaticals d'arrel diferent pel fet que la més senzilla recol·lecció del ferro és sens dubte recollir-lo del terra procedent de meteorits siderals. Aquest estudi el deixarem per als experts etimòlegs i malgrat la gènesi del mot pugui ser diferent, la idea de la llengua parlada pot ser per fàcil concurrència o com diem per un encert popular.

Esmola que esmola fes dagues, dagger, fes dagues que passin les malles d'acer. ©

Bibliografia

- Consell Insular Menorca. Pentinant la Mort.
- Museu d'Arqueologia de Catalunya- Barcelona
- Museu de Gavà.
- Museu de Viladecans.
- Tecnologia de los Conocimientos básicos de Taller Industrial. De José Ors i Marcial Bustinduy.
- Màquines Càlculs Taller de A.L.Casillas.
- Tècnica Comercial i Tecnologia Industrial dels Productes Comercials- de Tomàs Peribáñez Herrera.
- Elementos de química . Cabezas Serra.
- Departament Estudis Escola Enginyers Tècnics de BCN

SOPES I RANXOS

DE LES COMARQUES

GIROININES

Glòria Jara
Articulista i
animadora
cultural

El Carnaval és una de les festes que està vinculada amb el calendari lunar. Hi ha teories que defensen que l'origen de la paraula Carnaval prové de l'època romana. Pel que sembla pot derivar de "carru navilis", un vaixell que portava les bacanal, és a dir, un culte romà a Dionís/Bacús, déu del vi, que trencava amb la formalitat. En canvi, hi ha qui defensa que és pròpia dels grecs, en les festes saturnals romanes en què acomiadaven l'hivern o en festes de l'època dels egipcis. D'altres la defineixen com una festa d'origen pagà que es va recuperar a Itàlia durant l'edat medieval.

Tingui l'origen que tingui, avui en dia el Carnaval és sinònim de disbauxa i de trencament de les privacions i normes que ens regnen la resta de l'any i especialment durant la Quaresma quan es vivia com a

tal. Però també és una celebració on la gastronomia juga un paper fonamental. S'inicia el Dijous Gras o Dijous Llader menjant principalment, botifarres d'ou, truites, greixons i coques de greixons, i les escoles solen fer sortides a l'aire lliure per berenar les menges acabades de citar. I s'acaba una setmana després, el Dimecres de Cendra, amb l'enterrament del Rei Carnestoltes i una sardinada popular. Però durant aquesta setmana hi ha algunes poblacions de les comarques gironines i també de la resta de Catalunya que celebren actes populars al Diumenge o Dimarts de Carnaval.

LA HISTÒRIA DE LA SOPA DE VERGES

A la comarca del Baix Empordà hi ha diverses poblacions que celebren el Carnaval menjant sopes o ranxos. Una d'elles és Verges. La Sopa de Verges és l'acte

*El dibuix del notari Miquel Corsaví, la referència més antiga de 'La Sopa de Verges'.
Arxiu Històric de Girona (fons notarial, Castelló d'Empúries, núm. 556).*

Perols en plena ebullició, on es cuina la Sopa de Verges. Foto: Ajuntament de Verges

més important del Carnaval que celebra la població d'uns 1.200 habitants. Un costum ancestral que ha arribat als nostres dies i que ha continuat amb tota la força per seguir celebrant-se.

Segons els estudiosos, la Sopa de Verges, tal com se l'anomena, té els seus orígens a l'època medieval. A la contraportada d'un manual del notari de Verges i de Castelló d'Empúries, Miquel Corsaví hi ha un dibuix, datat entre els anys 1348 i 1402, en el que es representa a dues persones que preparen una sopa en una perola. Unes teories expliquen que l'origen de la Sopa de Verges es relaciona amb la intenció de buidar el rebost del que havia sobrat de l'hivern per poder-lo omplir amb els aliments que pròximament la primavera donava. En canvi, n'hi ha d'altres que apunten que els senyors feudals, just abans de començar la Quaresma, convidaven el poble amb un àpat després d'acabar la collita amb l'objectiu de recompensar l'esforç que feien els seus vassalls i la pobresa en què vivien. Pel que sembla, en el transcurs de la història

aquest àpat, entès com a tradició, va prendre el nom de Sopa dels Pobres, ja que es considerava com un acte d'almoïna per a la gent més pobre.

Les primeres fotografies que disposa l'Associació La Sopa de Verges de l'àpat daten de 1909, mentre que l'any 1952 el folklorista Joan Amades va recollir aquesta tradició en el Costumari català: "A Verges repartien La Sopa als Pobres. Els més rics pagaven les despeses. El rector beneïa la sopa. Els qui portaven les calderes, deixaven les peroles i s'encarregaven de l'organització tenien dret a prendre part en el ballet de deu que es ballava com a final de festa".

LA SOPA DE VERGES, MOLT MÉS QUE UNA SOPA

Tot i ser un acte propi del Dimarts de Carnaval, la seva preparació requereix un temps previ i de la col·laboració de moltes persones.

Fotografia antiga que es conserva de la Sopa de Verges. Fons: Ajuntament de Girona. CRDI

Imatge antiga de la Sopa de Verges.
Publicada a LA VANGUARDIA.

Fons: La Sopa de Verges

Remenant els perols de La Sopa de Verges.

Els preparatius comencen unes setmanes abans quan els membres de l'Associació La Sopa de Verges, creada des de fa uns anys, es reuneixen per anar al bosc a fer unes 10 tones de llenya, les que necessitaran per coure la sopa. Dies després es procedeix a recollir 28 perols entre les famílies que cada any els deixen. Seguidament, la pròxima trobada és el diumenge de Carnaval amb La Passada pels masos i pel nucli urbà de Verges. Antigament, consistia a collir els llegums, les patates, les verdures, etc., necessaris per poder cuinar la Sopa, però a mesura que la població de Verges va anar perdent, de manera considerable, l'activitat agrícola i ramadera, els vergelitans van anar substituint les seves donacions en forma de productes agroalimentaris per aportacions econòmiques per poder comprar els ingredients. **La Passada no només és la recol·lecta sinó que per als vergelitans representa tot un esdeveniment festiu: una cercavila recorre pels carrers del poble al so dels músics mentre fa**

ballar els capgrossos i els gegants, en Perol i la Sopa. L'endemà, el dilluns, es comença amb els preparatius: pelant les patates i posant en remull els llegums.

I finalment arriba el gran dia, el Dimarts de Carnaval. L'activitat comença a les set del matí "a plaça", a la plaça Major, encenent el foc. Quan els 25 perols ja són al foc amb els ingredients la festa pròpiament dita s'aborda amb un esmorzar amb La Sopa en taules preparades i amb activitats de Carnaval per a la mainada mentre els veïns i veïnes van reservant lloc deixant les seves taules i cadires col·locades. **Arribats al migdia, després d'haver fet bullir els perols durant hores és el torn de "les servidores".** Guarnides per l'ocasió, cada una es col·loca a darrere un perol i es disposen a servir la Sopa de Verges per tal que poc després de les 2 de la tarda els 2.500-2.700 comensals estiguin asseguts a taula i puguin començar a degustar un plat de Sopa de Verges, que segons el cuiner Marc Ribas és una de les sopes més densa de Catalunya.

Imatge de la cercavila per recollir els ingredients i donatius per a la Sopa de Verges.
Fons: La Sopa de Verges

La importància d'aquest àpat, gratuït, fa que sigui cabdal entre els vergelitans, perquè el Dimarts de Carnaval posa fi a la festa de la disbauxa i de les disfresses, però sobretot per la popularitat que té. És un acte en què hi participa tot el poble de Verges, de tal manera que no només és un dels festius locals de la població sinó també les escoles, etc. de les poblacions del seu entorn l'escullen com a dia de festa de lliure elecció, ja que els seus habitants també hi acudeixen.

Foto publicada a LA VANGUARDIA

La Sopa de Verges en si hi regna el principi de preservar la tradició en tot moment. Un dels molts exemples és la dificultat que suposa calcular la quantitat de cada ingredient que ha d'anar a cada perol, pel fet que tots són de mides diferents. S'havia plantejat comprar 25 olles iguals, però el pes de la tradició ancestral va fer enrere la idea. En canvi, sí que amb el pas dels anys s'han modificat certs aspectes com per exemple s'ha reduït la quantitat de greix de la recepta per prevenir el colesterol. Un altre canvi que ha passat per sobre de la tradició ha sigut el de la ubicació. Antigament, la Sopa es cuinava a la zona de la séquia, però per un motiu de falta d'espai i amb les conseqüències que suposava de traslladar els perols a la plaça... d'uns anys ençà la Sopa es cou a la plaça.

RECEPTA DEL CUINER MARC RIBAS

A "CUINES AMB MARC RIBAS"

De 3Cat (8 de febrer de 2021)

INGREDIENTS PER A 4 PERSONES

400 g de patates
250 g "d'onglet" de vedella
150 g de papada de porc
120 g de cigrons menuts
120 g de fesols de Santa Pau
100 g de fideus grossos amb forat
100 g d'arròs
70 g de sagí
2 cebes de Figueres
1 cuixa de pollastre
1 tall d'espatlla de xai
1 cuixa de gallina
1/2 garró
Aigua mineral
Sal
Pebre

La Sopa de Verges a l'estil del cuiner Marc Ribas. Fons: 3Cat

PREPARACIÓ:

1. Posem en una olla amb aigua 150 g de papada de porc, 1 cuixa de pollastre tallada pel mig, 250 g "d'onglet" de vedella tallat en 2 parts, 1/2 garró, 1 tall d'espatlla de xai i 1 cuixa de gallina tallada en dos. Blanquegem les carns portant l'aigua a ebullició.
2. Traiem de l'olla les carns blanquejades i les reservem.
3. Omplim l'olla amb aigua neta i hi afegim els 70 g de sagí i els fesols. Més tard, quan l'aigua estigui calenta, hi afegim els cigrons.
4. Pelem 400 g de patates i les tallem de manera irregular, perquè deixen anar millor la fècula.
5. Pelem les 2 cebes i les tallem a quarts.
6. Afegim les patates i les cebes a la cassola i les bullim durant 2 hores (desescumant quan convingui).
7. Traiem de l'olla els cigrons i els fesols, i els reservem amb una mica de brou perquè no s'assequin.
8. Deixem bullir l'olla 30 minuts més.
9. Salpebrem i deixem reposar el brou durant 50 minuts.
10. Colem el brou i en un tàper el deixem a la nevera durant 4 hores.
11. Esmicolem la carn i la reservem.
12. Un cop passades les 4 hores desgreixem el brou (s'haurà separat el greix, que surarà, de la resta del brou).
13. Un cop desgreixat, posem el brou al foc i quan arrenqui el bull hi afegim 100 g d'arròs.
14. Un cop hagi bullit uns 10 minuts, afegim al brou 100 g de fideus (si és possible dels que van foradats).
15. Quan la pasta ja estigui gairebé feta, hi afegim la carn que havíem reservat esmicolada.
16. Ho deixem 5 minuts més al foc i ja tindrem a punt la sopa!!!

Fent bullir la Sopa de l'Armentera l'any 2023. Foto publicada a emporda.info

ALTRES SOPES, RANXOS I ARROSSOS DE L'EMPORDÀ

La tradició també se celebra a altres poblacions però amb variacions. A Albons (Baix Empordà), per exemple, celebren el Dimarts de Carnaval amb una arrossada per a més de dues mil persones. En 20 perols d'aram cuinen més de 174 quilos d'arròs de Pals amb carn, peix, sofregit, etc.

En canvi, en diverses poblacions de la comarca de l'Alt Empordà celebren la mateixa tradició el diumenge de

Carnaval. A l'Armentera la festa comença el dissabte i segueix l'endemà amb diverses activitats com audicions de sardanes, etc. abans de repartir la Sopa. Peralada és una altra població que celebra aquesta tradició. El diumenge de Carnaval viu l'acte més tradicional de la població: cuiners i cuineres de Peralada s'encarreguen de coure el Ranxo de Carnaval abans de repartir-lo als comensals. **En canvi, a Capmany al diumenge de Carnaval hi ha una arrossada popular i dos dies després, el dimarts de Carnaval, a les 9 del matí, es reuneixen les cuineres i els ajudants a la Plaça Major i comencen a cuinar el Ranxo amb vuit peroles.** Es reparteixen els més de 350 plats a les 7 de la tarda, després d'activitats diverses com cercaviles de grallers, audició de sardanes...

El Ranxo de Capmany és tot un símbol d'identitat de la població. Foto publicada a emporda.info

A la comarca de la Cerdanya, la població d'Alp fa més de 25 anys que ha recuperat la tradició d'aquest àpat popular que té arrels de l'època medieval. El diàlluns de Carnaval és el dia assenyalat en què a les 8 del matí restauradors del municipi, el personal de la brigada i voluntaris comencen a preparar 40 quilos de carn picada, 25 pollastres, 36 quilos de botifarra negra i blanca o 10 quilos de cansalada, les verdures, els llegums i la pasta per poder repartir, hores més tard, unes 400 racions d'escudella després d'una audició de sardanes.

EL RANXO DE VIDRERES

A la comarca de La Selva la població de Vidreres també celebra el Dimarts de Carnaval seguint la traïció del poble de Verges.

La festa comença el dia abans quan els membres de la comissió de la Festa del Ranxo, els ranxers, les pubilles i els hereus, a partir d'una cercavila, passen casa per casa, tant del nucli urbà com a les masies, a recollir els ingredients o aportacions econòmiques. L'endemà, el Dimarts de Carnaval els ranxers i les ranxeres, vestits de gala, es concentren a les sis del matí a la plaça de Lluís Companys o plaça de l'Oliva i comencen encenent el foc amb llenya i a escalfar la

Vidreres celebrant el Dimarts de Carnaval amb el seu Ranxo.
Autor: Fagnoli Iannetta, Valentí. Fons: Ajuntament de Girona. (CRDI)

trentena de peroles d'aram de 100 litres cadascuna. El Ranxo de Vidreres, que no és res més que una escudella, conté 2.700 litres d'aigua, botifarra negra i blanca, ossos de pernil, greixons, mongetes, cigrons cuits, carn de vedella i de porc (morro, orella i papada), patates, arròs i sal. Després de tot un matí bullint a foc lent se serveix a les 2 de la tarda, una vegada acabada l'audició de sardanes.

Igual que a Verges, el Ranxo de Vidreres és la festa més especial de la població perquè tot el poble s'hi implica de la millor manera que pot: carnisers, pagesos, botiguers, veïns, etc.

Les sopes, els ranxos..., una festa d'origen medieval que uneix a tot el poble i recorda la història dels nostres avantpassats! ©

El Ranxo de Vidreres, tot un emblema de la població

Tot fent bullir les peroles a Vidreres

SOPAR D'ESTIU

PRESENTACIÓ CARTULARI 52

27 de juny de 2025

Com a cada presentació i lliurament del CARTULARI ens vam tornar a reunir, aquesta vegada, per presentar el número 52. La celebració va tenir lloc al Restaurant Asador de Mar, on ja havíem estat en altres ocasions, i com que la qualitat del menjar i el servei ens havia agradat, vam tornar a repetir el lloc.

Com sempre en aquests sopars es crea una bona atmosfera de relació i amistat. Aquesta vegada va tenir força ressò i vam ser una bona colla.

Com de costum, la part més animada d'aquestes trobades, és el sorteig de regals, que amb força bon humor condueix des de fa molts anys l'amic Àngel que com en totes les altres ocasions, va fer-nos passar una bona estona.

El brindis tampoc va faltar, ja que és un clàssic dels nostres sopars i dinars. Amb bona camaraderia vam aixecar les copes tots plegats.

L'amic Manel va aprofitar també per fer una breu explicació sobre les visites que tenia preparades per a la pròxima tardor.

Aquesta petita crònica només vol ser un petit recull per guardar en el record. ©

Crònica de Lluïsa Goberna

Tria On o Com Vols Viure?

Api - Aicat
Perit judicial

C/. Clot 93
08018 Barcelona
AICAT: 10378 API: 2559

**Màxima
Confidencialitat**

T'ho Financem

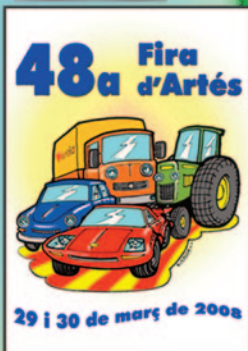
☎ (+34) 640 53 50 38
✉ administracion@as-ser.com
🌐 www.inmoas-ser.com

Manel Esteban

Il·lustrador,
Dissenyador gràfic,
Ninotaire, i més .....
amb tècniques diverses.

639 465 310

iad es:

Una red

¡iad cuenta con miles de asesores en todo el mundo! ¡Benefíciate de nuestro **expertise en mercados nacionales e internacionales!**

Profesionalidad

Los agentes iad son profesionales del sector inmobiliario y expertos en el mercado local.

Servicio al cliente

Con iad tendrás **acompañamiento y apoyo personalizado** en cada etapa de tu proyecto.

Precio competitivo

Te ofrecemos un **mejor servicio a un menor precio** gracias a nuestros reducidos costes de estructura.

Un agente iad¹ siempre cerca de ti

Para más información, **contáctame:**

Bouchra **BENHAMMI**

 634331531

 bouchra.benhammi@iadespana.es

 Sitges (8870)

Visita iadespana.es

¹Todos los agentes iad son agentes comerciales independientes (sin gestión ni retención de fondos) de la Sociedad IAD ESPAÑA INMOBILIARIA A DOMICILIO S.L., inscrita en el Registro Mercantil de Barcelona, al Tomo 46263, folio 193, hoja B 514722, inscripción 1ª, con CIF nº B-67131573, titular del número 8564 (AICAT) del Registro de agentes inmobiliarios de Cataluña, y con número de asociado A12191. Perteneciente a la Asociación de Agentes Inmobiliarios de Cataluña. Póliza de Responsabilidad Civil profesional y garantías obligatorias legales cubiertas a través de la Asociación de Agentes Inmobiliarios de Cataluña y con las aseguradoras Hiscox y Axa Seguros Generales SA. Se recomienda el depósito del presente folleto en los contenedores de recogida selectiva.

api

Àngel Gordon
Hipnòleg Clínic

Què podem aconseguir amb la
Hipnosi clínica?

1. Eliminar l'addicció al tabac i altres addiccions
2. Alleujar trastorns afectius
3. Ansietat i depressió
4. Tractament de dolors crònics i fibromiàlgia
5. Millorar defenses de persones que reben quimioteràpia
6. Induir al somni a persones que pateixen d'insomni
7. Tractament indicat per a obesos que volen perdre pes

C/Bailén, 169, pral. 3a
08037 Barcelona
Tel. i Fax 934 592 255

C/ Canonge Dorca, 4, 1r
17005 Girona
Tel. 630 051 601

angelgordonlions@hotmail.com

Fotografía Erich Andrés © Archivo fotográfico Juan-Javier Bofill

MUSEO DEL SURREALISMO
DE BARCELONA
DALÍ ESCULTOR
COLECCIÓN PRIVADA

